

www.utnieuws.nl

Onafhankelijk magazine van de Universiteit Twente
jaargang 03 - nummer 10 - december 2013

UT nieuws

ACTUEEL EN ONAFHANKELIJK

Victor van der Chijs >

**'Een universiteit
moet global
citizens opleiden'**

Achtergrond >
**Ligt tenure track
op koers?**

Studentenleven >
**Vier goedkope
daghappen**

Opinie >
**Gedragswetenschappers:
eat your heart out!**

How do you make a lithography system that goes to the limit of what is physically possible?

At ASML we bring together the most creative minds in science and technology to develop lithography machines that are key to producing cheaper, faster, more energy-efficient microchips.

Per employee we're one of Europe's largest private investor in R&D, giving you the freedom to experiment and a culture that will let you get things done.

Join ASML's expanding multidisciplinary teams and help us to continue pushing the boundaries of what's possible.

www.asml.com/careers

/ASML @ASMLcompany

ASML
For students who think ahead

DELTA Hage

Binckhorstlaan 401
2516 BC Den Haag
Postbus 20023
2500 EA Den Haag

t 070 75 07 500
f 070 75 07 578
info@deltahage.nl
www.deltahage.nl

Duurzaamheid
(Vertrouwelijk) Drukwerk
Magazines Rapporten
Betrouwbaar
Printing on demand
DTP Geheimhouding
Tablet publishing
Milieu

In dit nummer

Onderzoek | Smart grids
> 10 – 11

Interview | Omgaan met reuma
> 18 – 19

Achtergrond | TG in wet BIG
> 24 – 25

International | Artificial pancreas
> 36 – 37

Coverinterview Victor van der Chijs > 4 – 7 Daghapen > 8 – 9 Tenure tracks > 12 – 13 Column Asha ten Broeke > 14 In de praktijk > 15 Interview: Anton Schaaf > 16 – 17 UT in beeld > 20 – 21 Column Marc Hulsebosch > 22 Opinie: Peter de Vries > 22 – 23 België vs Nederland > 26 – 27 Het plekeffect > 28 – 29 Cultuur > 30 Sport > 31 Interview: Jan Walburg > 32 – 33 Wie is Paul Schoonackers? > 34 – 35 PhD > 38 In & Out > 39

Van de redactie

Vlak voordat dit decembern timer van UT Nieuws naar de drukker ging bladerde ik nog eens door de inhoud. Om te zoeken naar een verwaald foutje dat er nog snel uitgehaald kon worden, maar ook om her en der nog wat van de inhoud tot me te nemen. Er viel me iets op. Er zitten in dit nummer veel verhalen waar de ambitie vanaf spat. Ik zal u eerlijk vertellen, dat was vooraf niet de opzet van de redactie. Niet dat we vies zijn van het woord ambitie, integendeel. We hebben zelf ook zo onze piketpaaltjes geslagen als het om ambitie gaat. Maar in dit decembern timer is er geen enkele sturing vooraf geweest op het thema en tóch komt die ambitie bovendien. Dat is mooi. Puur. En ook hoopvol.

Victor van der Chijs trapt in het coverinterview af. De nieuwe collegevoorzitter zegt over zichzelf dat hij heel ambitieus is. Hij heeft de lat in zijn carrière altijd hoog gelegd en wil dit ook op de UT doen. Niet in z'n eentje, maar met de hele organisatie. 'Je ambitie mag best een beetje pijn doen', zegt hij.

Ook het artikel over tenure tracks (pag. 12/13) doet een duit in het zakje als het gaat om ambitie. In 2009 werd het prestatiesysteem op de UT ingezet en sindsdien hebben een kleine 100 talentvolle onderzoekers een aanstelling gekregen, op weg naar het hoogleraarschap. Universitair docent Peter de Vries laat in zijn opinieverhaal (pag. 22/23) eveneens ambitie zien. Hij schrijft over de interactie tussen mens en technologie. En constateert dat er op de

UT op dit terrein veel bereikt is, maar óók nog veel te winnen.

Bij Technische Geneeskunde (pag. 24/25) zijn het echte doordouwers. Dat blijkt uit een terugblik op de hindemisrace naar erkenning in de wet BIG. Een prachtprestatie, die er eentje was van de lange adem. Maar uitpuffen is er niet bij. 'Nu moeten we ons gaan bewijzen en onze functie waarmaken', klinkt het strijdbaar. En dan rest nog het interview met Anton Schaaf, lid van de raad van toezicht van de UT en topman van Océ, (pag. 16/17). Boven het artikel staat een schitterende kop. 'Stijgen doe je door hard te klimmen'. Het is een zin met een verpletterende eenvoud en waarschijnlijk daarom zo sterk. De 'boodschap' van deze zin komt glashelder over.

UT Nieuws wenst u en ook onszelf een ambitieus 2014.

Ditta op den Dries, hoofdredacteur.

Colofon

Onafhankelijk maandblad voor personeel en studenten van de Universiteit Twente. Jaargang 03. Verschijnt elke eerste donderdag van de maand op de campus; vrijdag/zaterdag buiten de UT. Oplage: 8.000 exemplaren.

Redactie-adres:

Gebouw De Vrijhof
Kamers 535, 537, 539, 541, 543.
De Veltmaat 5, 7522 NM Enschede

Postadres:

Postbus 217, 7500 AE Enschede

Telefoon:

(053 – 489) 2029
zie verder onder redactie

E-mail redactie:

info@utnieuws.utwente.nl

Internet:

http://www.utnieuws.nl
of via de homepage van de UT

Twitter:

@UTNieuws

Redactie:

Ditta op den Dries (hoofdredacteur, (053 - 489) 2030
d.e.opdenries@utwente.nl

Paul de Kuyper (053 – 489) 4084

p.m.dekuyper@utwente.nl

Maaïke Platvoet (053 – 489) 3815

m.c.platvoet@utwente.nl

Sandra Pool (053 – 489) 2936

s.pool@utwente.nl

Johannes de Vries (053 - 489) 2028

j.devries-2@utwente.nl

Vaste medewerkers:

Marloes van Amerom, Cynthia Bergsma, Marije

ten Böhmer, Egbert van Hattem, Marc Hul-

sebosch, Eymke Lobbezoo, Larissa Nijholt,

Mariska Roersen, Charlotte Rempelberg, Michiel

Schuhmacher, Femke van Stratum, Dennis van

der Veen, Jochem Vreeman.

Internetbeheer:

WAME – Websites, Applicaties, Advies

www.wame.nl

Foto's:

Rikkert Harink, Arjan Reef, Gijs van Ouwkerk,

Redactieraad:

M. Driesprong, drs. J.W.D. ter Hellen, dr.ir. D. Lut-

ters, E. Hamelers, prof. dr. A. Need, dr. O. Peters

(voorzitter).

Regionale advertenties:

TwentyFifty, Postbus 652, 7500 AR Enschede

Tel. 053 – 4609007. Site: www.twentyfifty.nl

E-mail: b.onzman@twentyfifty.nl

Advertentietarieven op aanvraag.

Advertenties:

Bureau Van Vliet BV, Postbus 20, 2040 AA

Zandvoort

Tel. 023 – 5714745. Site: www.bureauvanvliet.com

E-mail: zandvoort@bureauvanvliet.com

Advertentietarieven op aanvraag.

HOP:

UT Nieuws is aangesloten bij het Hoger Onder-

wijs Persbureau (HOP).

Adreswijzigingen:

Abonnees (ook studenten) dienen deze schrif-

telijk door te geven aan de redactie UT-Nieuws

Postbus 217, 7500 AE Enschede of per e-mail:

info@utnieuws.utwente.nl.

Stage of buitenlands studieverblijf: studenten die

op stage gaan of in het buitenland gaan studeren

kunnen het UT-Nieuws magazine op schriftelijk

verzoek opgestuurd krijgen.

Wie prijs stelt op deze (gratis) service zendt een

adreswijziging naar de redactie o.v.v. faculteit,

stagelocatie en periode (zo nauwkeurig mogelijk).

Kopij:

Nieuws voor het UT-Nieuws magazine en de

website naar: info@utnieuws.utwente.nl.

Abonnementen:

Jaarabonnement: 44 euro. Abonnementen schrif-

telijk aan te vragen met vermelding van naam,

adres, postcode, plaats, telefoonnummer en bank-/

girorekening. Abonnementen kunnen maandelijks

ingaan. Betaling via factuur. Het jaarabonnement

wordt automatisch verlengd, tenzij men minimaal

1 maand voor afloop van de abonnementsperiode

schriftelijk opzegt.

Vormgeving en realisatie:

DeltaHage bv

www.deltahage.nl

Bezorging Campus:

Motorsportgroep UT, Richard van Schouwenburg

en Petra Kuipers, tel. 053-4892029.

E-mail: info@utnieuws.utwente.nl

Copyright UT-Nieuws:

Auteursrecht voorbehouden. Het is verboden

zonder toestemming van de hoofdredacteur

artikelen schema's foto's of illustraties geheel

of gedeeltelijk over te nemen en/of openbaar te

maken in enigerlei vorm of wijze.

Collegevoorzitter Victor van der Chijs wil de lat hoog leggen

‘Je ambitie mag best een beetje pijn doen’

Ambitius en veeleisend is hij, voor zichzelf in de eerste plaats. Hij maakt werkweken van tachtig uur. Maar ook van UT'ers wil de nieuwe collegevoorzitter Victor van der Chijs veel vragen. ‘Heel veel medewerkers doe ik daar een groot plezier mee. Mensen willen graag hun bijdrage leveren aan een ambitieuze instelling.’

TEKST: PAUL DE KUYPER | FOTO'S: RIKKERT HARINK >

‘Hout, dat zie je tegenwoordig niet veel meer’, constateert Victor van der Chijs (1960) terwijl hij de Blomzaal op de bovenverdieping van de Faculty Club binnenstapt. Hij wijst op de dikke eiken draagbalken. Later verbaast hij zich erover dat zelfs de liftkoker uit hout is opgetrokken. Onder zijn arm klemt hij behalve de onvermijdelijke iPad, het boek *Architectuur met een grote A over architectuur* op de UT-campus. Komende maand krijgt de nieuwe collegevoorzitter – Van der Chijs trad aan op 1 oktober 2013 – een rondleiding van de auteur, UT-medewerker Peter Timmerman. De afgelopen acht jaar werkte Van der Chijs als directeur van OMA, het ontwerpbureau opgericht door architect Rem Koolhaas, en vanuit die achtergrond heeft hij een meer dan gemiddelde belangstelling voor architectuur. In de borrelruimte die vernoemd is naar Piet Blom – de architect van de kubuswoningen in Rotterdam, maar ook van de Bastille en Faculty Club – bekent Van der Chijs dat juist deze campusgebouwen niet tot zijn smaak horen. ‘Atypisch’, noemt hij de Faculty Club. ‘Het is een imitatie van een boerderij. Wellicht is het zo ook bedoeld, maar ik heb er minder mee.’

Vraag hem niet wat hij wel mooi vindt. ‘In de architectuur wordt niet gesproken in termen van mooi. Daar kan ieder zijn eigen invulling aan geven. Voor een architect is het belangrijk dat een gebouw functioneert, dat het intelligent is en dat het goed reageert op zijn omgeving. Een nieuw gebouw kan wel mooi zijn, maar het kan in die

schoonheid ook totaal disfunctioneel zijn.’ Opdrachtgevers benaderden Koolhaas geregeld met de vraag: wil je voor ons een iconisch gebouw neerzetten? ‘Dan zeiden we: dat doen wij niet. Wij maken goede, intelligente gebouwen. Als dat later iconen worden, is dat leuk voor jullie, maar het is niet waar wij op uit zijn’, aldus Van der Chijs. Ook niet bij de wereldberoemde CCTV-toren in Beijing, het kantoor van de Chinese staatsomroep. De opdracht was een open gebouw te maken met een publieke functie, waar dertigduizend mensen moeten werken. ‘Uiteindelijk is de CCTV-toren voor Beijing geworden wat de Eiffeltoren is voor Parijs. Iconisch, maar dat was niet de opzet.’ Op de campus ziet Van der Chijs veel functionele gebouwen. ‘De architectuur is heel goed gekozen. De gebouwen geven de campus sfeer en identiteit. Hier en daar is het niet heel vriendelijk, er zitten ruwe kantjes aan. Je had kunnen schilderen of pleisteren, maar er is veel met betonsteen gebouwd. Ook met oude klinkers die ze zo uit de straat hebben gehaald. Dat was in die tijd een moderne vorm van architectuur: niet te veel aandacht geven aan tierelantijnen maar zorgen dat een gebouw doet wat het hoort het doen, namelijk onderdak bieden aan studenten en wetenschappers.’ Het voorbeeld daarvan bij uitstek noemt Van der Chijs de Hogekamp, een gebouw dat al een tijd leeg staat, maar dat over twee jaar een nieuwe functie als studentenhotel krijgt. ‘Een prachtig gebouw. Indrukwekkend. Een gebouw dat uitdrukt: ik sta hier omdat ik een functie heb. Het ademt trots. Het verbeeldt de maakbaarheid van de

samenleving. Een zeker lef zit er ook in. Kijk eens, wij geven hier ruimte aan de wetenschap en die wetenschap is er om de wereld te veranderen.’

Beste van de wereld

Van der Chijs is jurist, na het gymnasium in Zwolle studeerde hij rechten aan de Universiteit van Amsterdam. Niet omdat hij een carrière in de advocatuur ambieerde, maar omdat ‘ik hiermee de toekomst open kon houden’. Aansluitend deed hij postdoctorale opleidingen, internationale betrekkingen en INSEAD (businessschool), de opmaat voor een carrière die hem meermaals naar het buitenland voerde: voor ING in Hong Kong, voor de Schiphol Group in New York en de afgelopen jaren voor OMA op kantoren in de VS, China, Qatar en Rotterdam.

Het bureau van Rem Koolhaas bouwde Van der Chijs uit van ‘een klein bedrijf dat fantastische dingen deed, maar niet heel succesvol was in het vermarkten van ideeën’ tot ‘een onderneming met 375 man, actief in veertig landen en behorend tot de top vijf van de wereld’. ‘Een jaar nadat ik er binnenkwam heb ik een nieuwe missie voor het bedrijf geformuleerd. Die was: OMA wants to be the most innovative creative firm in the world. Dan leg je de lat behoorlijk hoog’, vertelt hij.

‘Ik vroeg dat regelmatig: we willen de beste van de wereld zijn, *is this good enough?* Je ziet dat mensen langzaam maar zeker in die ambitie gaan geloven. Medewerkers gaan elkaar vaker de maat nemen. Jongens, is dit nou werkelijk het beste? Het kan beter. Uiteindelijk geeft dat veel zelfvertrouwen aan een organisatie omdat je voortdurend weet wat je maatstaf is.’

De nieuwe collegevoorzitter wil met dit voorbeeld een vergelijking maken met de UT. Niet dat hij zich laat verleiden tot boude uitspraken over de plek die de UT op de diverse ranglijsten van universiteiten zou moeten innemen. De beste universiteit van de wereld, of van Nederland, dat zal je uit zijn mond niet horen. ‘Ik wil ermee zeggen dat als je >

met elkaar over strategie praat op een gegeven moment een soort gezamenlijke intuïtie ontstaat van waar je met elkaar heen wilt. Als je zo'n gevoel deelt, weet iedereen wat hem te doen staat. Op de UT herken ik veel kwaliteit. En ambitie. Volgens mij is de opdracht die ambitie zo scherp mogelijk te richten. Medewerkers moeten een goed beeld hebben van wat we als organisatie willen bereiken. En ze moeten daarin geloven.'

Als je de Duitsers niet meerekent, is ons percentage internationale studenten schrikbarend laag

Global citizens

Voordat alle UT'ers scherp op hun netvlies hebben in welke richting de universiteit de komende periode gaat koersen, moet echter eerst de kapitein van het schip weten waar hij heen wil. Van der Chijs dacht in zijn eerste werkweken al intensief na over het strategisch plan voor de jaren tot 2020, een vervolg op het strategiedocument RoUTe14. Voor komende zomer moet dat nieuwe plan er liggen.

Veel kan hij er nog niet over kwijt. Omdat hij in twee maanden nog geen compleet beeld heeft gekregen en omdat hij medewerkers en studenten mee wil laten denken voordat er beslissingen genomen worden. 'Een stevig boekwerk zoals RoUTe14 zal het in ieder geval niet worden', verklaart hij. 'Ik geloof niet in een strategie waarin je tot twee cijfers achter de komma noteert wat je gaat doen. Ik wil een document waarin in grote lijnen staat wat we als organisatie willen zijn en wat we daarvoor moeten doen. Het zet de neuzen één kant op, maar biedt voldoende bewegingsruimte voor faculteiten en instituten om er een eigen invulling aan te geven. De UT moet een scherp technologisch profiel krijgen, maar in sociaal maatschappelijke context. Dat wordt het uitgangspunt van ons proces', zegt van der Chijs. Het *High Tech Human Touch* profiel van de UT is volgens hem onvoldoende richtinggevend en onvoldoende ingevuld om die toekomst veilig te stellen.

Van der Chijs benadrukt dat een vernieuwde strategie niet samenhangt met zijn komst. Ontwikkelingen die van grote invloed zijn op de UT – meer concurrentie tussen universiteiten, minder geld van de overheid – hadden eveneens om keuzes gevraagd als hij er niet zat. 'Deze discussie had sowieso plaats moeten vinden. Het is voor mij wel een prettige klus om mee te beginnen. Het dwingt me om na te denken over de organisatie en om aan de mensen te vragen wat zij denken dat we moeten doen.'

Dat laatste vindt Van der Chijs cruciaal. Hij wil van UT'ers zelf horen wat er leeft. Bij voorkeur spreekt hij daarom niet af in zijn werkkamer in de Vleugel, maar gaat hij naar medewerkers toe. Bij het koffieapparaat hoor je immers het meest. Hij voelt er wel wat voor om op termijn met het college uit de Vleugel te vertrekken. Om de afstand tussen bestuur en werkvloer te verkleinen. Want die vinden veel mensen te groot, heeft hij al gehoord.

Veel praten met medewerkers is daarom essentieel, herhaalt Van der Chijs. 'Als we dingen gaan veranderen, wil ik dat op basis van de juiste argumenten doen. Ik heb een ontzettende hekel aan mensen die ergens nieuw komen en het allemaal anders gaan doen. Ik ga ervan uit dat deze universiteit intelligente keuzes heeft gemaakt. De vraag is alleen of je andere accenten moet leggen en dat zal deels gebeuren doordat ik andere inzichten meeneem, maar vooral omdat de omgeving is veranderd.'

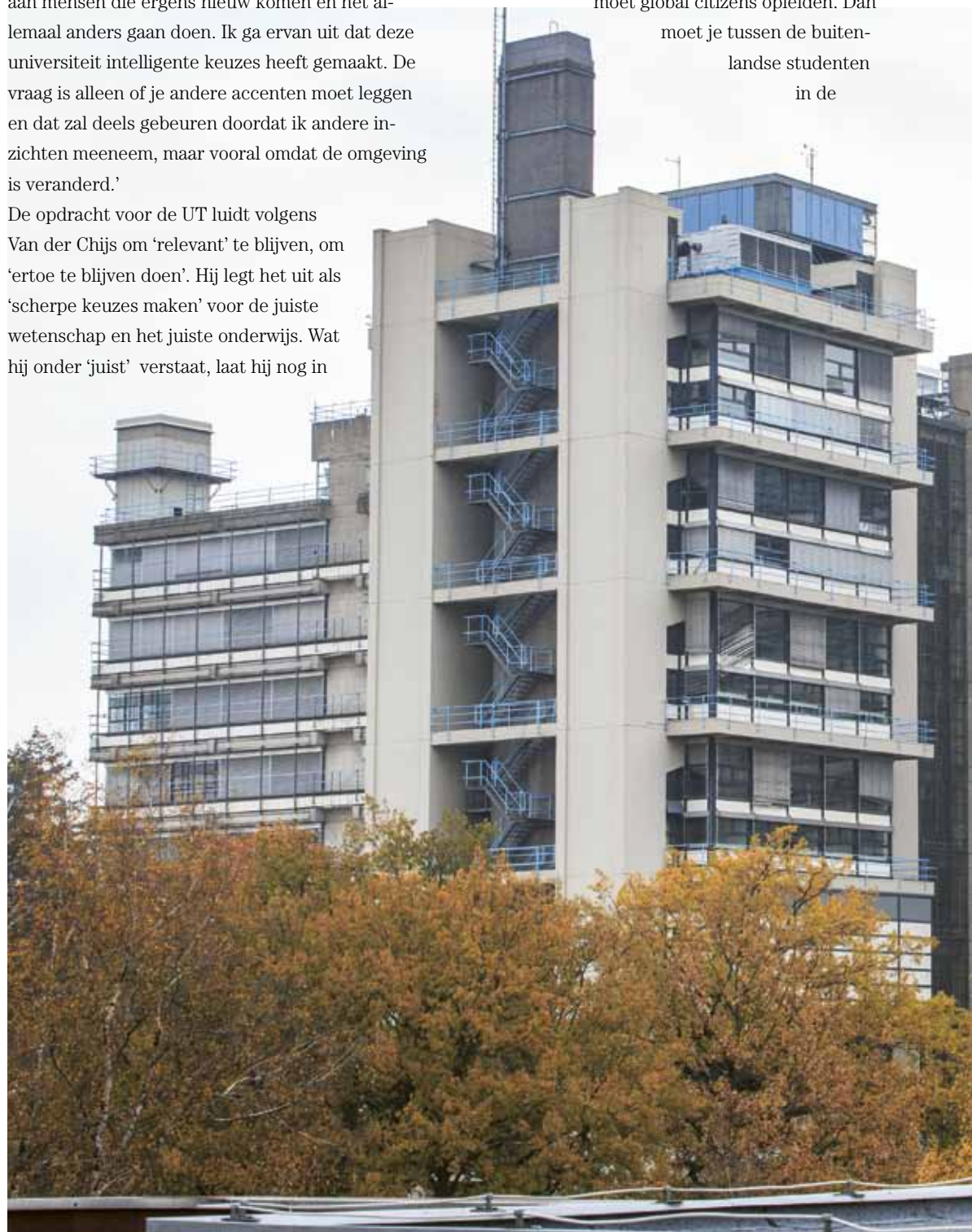
De opdracht voor de UT luidt volgens Van der Chijs om 'relevant' te blijven, om 'ertoe te blijven doen'. Hij legt het uit als 'scherpe keuzes maken' voor de juiste wetenschap en het juiste onderwijs. Wat hij onder 'juist' verstaat, laat hij nog in

het midden. Een tipje van de sluier: 'In het strategisch plan moeten we in ieder geval iets zeggen over hoe we inspelen op de verdergaande digitalisering van het onderwijs.'

Een wordt het systematisch toenadering zoeken tot grote bedrijven onderdeel van de strategie, voorspelt Van der Chijs. De UT trekt weliswaar op met Siemens, Boeing en Ten Cate, maar dat kan veel intensiever, vindt hij. 'We hebben vooral banden met veel kleine bedrijven in de omgeving. Daar mogen we trots op zijn. Maar we hebben geen Philips, ASML of Shell naast de deur. En die hebben we wel nodig. Steeds meer onderzoek wordt gefinancierd door het bedrijfsleven. Dat gebeurt in Twente minder dan aan de andere twee technische universiteiten.'

Internationalisering is eveneens aandachtspunt van de collegevoorzitter. 'Als je de Duitsers niet meerekent, is ons percentage internationale studenten schrikbarend laag, tussen de 3 en 4 procent. Wij blijven achter. Een universiteit moet global citizens opleiden. Dan

moet je tussen de buitenlandse studenten in de

collegebanken zitten. Misschien moeten we zelfs in elk curriculum opnemen dat je verplicht een paar maanden in het buitenland studeert.'

Hoog energieniveau

Veel rust gunt hij zich niet om zijn plannen waar te maken. Van der Chijs woont door de week op de campus. Om het 'unieke campusgevoel te ervaren', maar ook omdat hij toch altijd aan het werk is. 'Ik maak weken van tachtig uur. Ik ben nooit na achten op mijn werk en elke avond heb ik verplichtingen. Daarna moet ik nog stukken lezen.'

Zo af en toe afstand nemen, heeft hij niet nodig. 'Ik ben gewend om intensief te werken. Ik heb een hoog energieniveau en ik haal veel energie uit werk.' Alleen in het weekeinde houdt het soms even op. Van der Chijs is gescheiden en heeft eens in de twee weekenden zijn twee zonen (6 en 9). 'Dan ben ik er helemaal voor hen, ga ik met ze naar hockey en dergelijke. Werken doe ik pas als zij in bed liggen.'

Ontspanning vindt Van der Chijs in cultuur. Hij houdt van films en concerten. Borgman van Alex van Warmerdam vond hij bijzonder, en de laatste film die hij zag was Verschrikkelijke Ikke 2. 'Met de kinderen, niet mijn eigen keus, maar wel erg leuk trouwens,' lacht hij. Afgelopen maand ging hij naar het Rijksmuseum, het Nationale Ballet en het Concertgebouworkest. Hij liet zelfs een diner met het strategisch beraad schieten voor het concert van

de Simple Minds in de Ziggo Dome. 'Jeugdsentiment, en die kaartjes had ik al een halfjaar in huis.' Verder is Van der Chijs aan het werk. 'Ik heb een hoog tempo en ik slaap nooit meer dan vijf uur per nacht. Ook op zondag ben ik meestal om zeven uur op. Dan ga ik rennen in het bos. Ik vind hardlopen een heerlijke manier om mijn hoofd leeg te maken en op een meer gestructureerde manier na te denken. Als ik een end gerend heb, heb ik nieuwe inzichten en zie ik dingen helderder.'

Ambitieuze en veeleisend

Waar wil Van der Chijs over vier jaar staan als zijn (eerste) termijn als voorzitter erop zit? 'Daar kan ik nog geen definitief antwoord op geven. Ik hoop dat ik heb kunnen helpen aan het relevant houden van de UT. Ik wil dat we eendrachtig werken aan een instelling die er wetenschappelijk en qua onderwijs op regionaal, nationaal en internationaal niveau echt toe doet.'

Van der Chijs geeft aan vooral kritisch te zullen kijken naar het ambitieniveau van de UT. 'Waar-mee ik niet aangeef dat we niet ambitieus genoeg zijn geweest in het verleden. Ik vind alleen dat je nooit ambitieus genoeg kunt zijn. Je ambitie mag een beetje pijn doen. Je moet een beetje zenuwachtig zijn of je de doelen voor 2020 kunt halen.'

Curriculum Vitae

1 okt 2013	Voorzitter college van bestuur UT
2011- okt 2013	Voorzitter van de topsector Creatieve Industrie
2005-2013	Algemeen directeur, OMA
2003-2005	Algemeen directeur, Schiphol International
2001-2003	President, Schiphol USA
2001	postdoctorale opleiding, businessschool INSEAD
1999-2001	Directeur strategic projects, Schiphol Group
1998-1999	Directeur corporate communication, Schiphol Group
1995-1998	Vice-president project finance, ING Hong Kong
1988-1995	Postbank/ING
1987-1988	Postdoctorale opleiding, Amsterdam School of International Relations
1979-1987	Rechten, Universiteit van Amsterdam
1972-1979	Gymnasium Zwolle

Als je denkt, dat lukt wel, dan ben je wellicht niet ambitieus genoeg.'

De voorzitter heeft de afgelopen twee maanden overigens al vaak geconstateerd dat UT'ers de lat hoog leggen. 'Ik ben ambitieus maar deze organisatie is dat ook. Ik voel me als een vis in het water. Veel wetenschappers zijn op hun vakgebied echte sterren. Dat zijn ze niet zomaar. Ze nemen geen genoegen met middelmaat. Dat herken ik uit mijn vorige baan. Je kunt alleen de beste worden als elk individu een grenzeloze ambitie heeft. Die kwaliteit hebben we in huis, het is alleen zaak die goed te organiseren.'

Alleen al de ongewoon lange werkdagen van de bestuurder geven aan dat hij veel van zichzelf eist om dit te bereiken. En, glimlacht hij, 'het zou zo maar kunnen' dat hij ook veel van zijn medewerkers verwacht. 'Ik vraag mensen het uiterste uit zichzelf te halen. Heel veel medewerkers doe ik daar overigens een groot plezier mee, die eisen ook veel van zichzelf. Als je werkelijk een excellente organisatie wilt zijn die haar plaats claimt in het bestel, moet iedereen daar keihard mee bezig zijn. Hier en daar moet er misschien een stapje bij. Als mensen weten waarvoor ze het doen, gaat dat automatisch. Je hoeft mensen niet te zeggen wat ze moeten doen. Dat zien ze zelf wel. Ze zitten niet op de UT om hun dag door te komen. Nee, ze willen een bijdrage leveren aan een ambitieuze instelling die iets wil bereiken in de wereld. Het is aan mij de randvoorwaarden te scheppen zodat iedereen inderdaad het beste uit zichzelf kan halen.'

Vier daghappen voor onder een tientje

Hap de dag!

Eetcafé de Fusting

Hengelosestraat 281

Tegenover het Abraham Ledebouerpark ligt, verscholen tussen de woonhuizen langs de Hengelosestraat, eetcafé De Fusting. Precies halverwege de stad en de UT. 'Waar lekker eten nog betaalbaar is!', pocht de website. En inderdaad, over de prijs valt niets te klagen. Voor €6,50 krijgen we twee braadworstjes met rauwkost en Vlaamse frites. Bij de prijs inbegrepen: een langwerpige ruimte met geroezemoes. De muziek is niet woordelijk te verstaan, aan de wanden hangt een ratjetoe van muziekinstrumenten, platenhoezen en bladmuziek. De worstjes zijn saai, de friet is goed: knapperig, maar niet hard. Netjes geserveerd met een bakje mayonaise. Heb je een rijksdaalder meer te besteden,

dan kun je ook gaan voor de weekhap. Hij staat in witte letters op een spiegel geschreven: 'Jägerschnitzel met rauwkost, frites en gebakken aardappelen'. Het lijkt wat dubbelop, die twee variaties op de pieper in één menu. Gelukkig blijken de aardappeltjes een verhaal apart: ze worden vergezeld door uitgebakken spekjes en we denken een zweem van balsamicoazijn te proeven. De frietjes zijn, in contrast met de daghap, van Franse origine. Meest verrassend? De friszoete salade met komkommerblokjes. In de lichtblauwe deur van het damestollet staat gekrast: 'Ik was hier'. Daaronder: 'Nou en? Ik ook.' Zowel logistiek als financieel beredeneerd is de Fusting een verstandige keuze. Spannend wordt het echter niet in dit eetcafé.

Sfeer: 6,5

Bediening: 7,5

Prijs/kwaliteit: 8

Sfeer: 8

Bediening: 8

Prijs/kwaliteit: 8,5

Grill-Restaurant Bambul

Walstraat 73-75

Grill-Restaurant Bambul is een relatief onbekend Turks restaurant in het centrum van Enschede. Na een hartelijk welkom genieten we van de huiselijke sfeer. Er zijn kroonluchters en muurschilderingen van Hollandse molens en mediterrane oegende watervallen. Of Bambul geschikt is voor een date? We krijgen met z'n tweeën een tafel voor vier personen. Niet het top-punt van romantiek. De daghap bestaat uit een warm pitabroodje, shoarma, kip, salade, aardappeltjes, rijst en drie soorten saus. Die hele waslijst kost ons €8,50 en wordt kleurrijk gepresenteerd: met ge-roosterde paprika, een oranje wortelschijf

en een zoete ananaspunt. Niet verkeerd. De kip is subliem: zacht en vol. Ook de warme garnituur doorstaat onze keuring. De aardappeltjes proeven aantrekkelijk excentriek. Over het mierenhoopje rijst willen we geen uitspraken doen, kwestie van smaak. Dan nog twee tips. Allereerst: vergis je niet in het rode sausje. Dat is geen tomatensalsa... Ober, nog een glaasje water graag! Twee: eindig niet met de salade. Die is mooi opgemaakt, maar droog. Gelukkig staat er azijn en olijfolie op tafel. Ondanks onze goedgevulde maag zijn we blij met het pepermuntje dat bij de rekening komt. Weg met die saladesmaak. Bij de uitgang worden we joviaal nagezwaaid: 'Tot ziens!' We beantwoorden de groet, hier komen we best graag terug.

Met sinterklaasvieringen, kerstgeschenken en diverse borrels en gala's is de decembermaand al duur genoeg. Waarom dan ook nog veel geld uitgeven aan je avondeten? Je kunt natuurlijk een magnetronmaaltijd opwarmen, maar soms is het beter je studentenkeuken te ontvluchten. Bijvoorbeeld als je ouders op de stoep staan, als je huisgenoten balen van je aangebrande ovenschotel of als je de liefde van je leven wilt verrassen. UT Nieuws helpt een handje en beoordeelt vier uiteenlopende restaurants met daghap.

TEKST: MARIJEN BÖHMER & EYMEKE LOBBEZOO | FOTO'S: ARJAN REEF >

Argentijns restaurant Poco Mucho

Korte Haaksbergerstraat 9

Poco Mucho... Het vrolijke en charmante Spaans uit Argentinië wordt in koddig Hollands 'een klein beetje veel'. Zie je het? Doet haast denken aan ons koningspaar! Wij waren benieuwd of achter die naam ook een vorstelijke smaakervaring schuilging en dus stappen we op een dinsdagavond naar binnen. Het is behaaglijk warm in deze ietwat gekunstelde tempel met kunststof klimopplanten. De ober - donkere ogen, zwarte pantalon, wit overhemd tot de ellebogen opgerold - snelt enthousiast naar ons toe. Alles zit vol, maar er is een tafeltje gereserveerd vanaf 19.30u. Daar duiken we mooi voor. Wijze les: reserveer. We bestellen voor €9,50 de

spareribs die onze gastheer zo bejubelt. Er klinkt muziek die aanzet tot een langzame tango. Eenvoud kenmerkt de opmaak van de borden. Linksboven een bolletje rijst met gegrild plakje courgette, rechts drie lappen op elkaar gestapelde sparerib. Het geheel is onderstreept met twee strepen groene saus, waar aan de rechterkant een punt achter wordt gezet met fijngesnipperde ui. De dikke frieten zijn lekker gekruid; we missen de frietsaus niet. Op de salade valt weinig aan te merken. De spareribs daarentegen... Woorden te weinig! Botermals, het vlees - vol van smaak - valt bijna van het bot. Met spijt stoppen we de laatste in onze mond. Hier kun je Máxima gerust mee uit eten nemen. Of je eigen prinses natuurlijk.

Sfeer: 7,5

Bediening: 9

Prijs/kwaliteit: 9

Theatercafé Vrijhof

De Veldmaat 5

Wanneer je de hele dag hebt gestudeerd in de UB, heb je natuurlijk helemaal geen zin om naar huis te gaan. Gelukkig biedt theatercafé Vrijhof de ideale oplossing. Van maandag tot en met donderdag biedt het theatercafé een 'hap aan de tap' aan voor €8,50. Op ons bordje: kipsaté met rijst, atjar tjampoer en, als kers op de taart, warm gemaakte kroepoek. Tot onze verrassing wordt er tijdens het wachten een half stokbrood geserveerd. Het broodmes is er artistiek in gestoken, er staat een kommetje oranje kruidenboter naast. Wat zit er doorheen: rode pesto? Best lekker. Alsof ze weten dat we komen om het

café te beoordelen. Positief is het in elk geval, zo'n onverwacht extraatje. Maar we komen natuurlijk voor de hap. Het theatercafé kan niet als gierig de boeken in: de porties zijn relatief groot. De smaak van het eten is goed, maar niet meer dan dat. De student die goed heeft opgelet hoe papa en mama avondmaaltjes bereiden, kan het niveau van het theatercafé evenaren. Het café heeft een moderne uitstraling, maar het valt te betwisten of de plek geschikt is voor een eventuele date. Door het grote raam is het alsof we in een etalage zitten. Voor een beetje privacy moet je niet in het theatercafé zijn.

Sfeer: 6,5

Bediening: 7

Prijs/kwaliteit: 7

Smart grid: netwerk van slimme huishoudelijke apparaten

Televisie kijken? Dan gaat de koelkast even uit

De druk op het elektriciteitsnet neemt toe door het groeiend aantal elektronische huishoudelijke apparaten. Hierdoor wordt het steeds lastiger vraag en aanbod van elektriciteit in balans te houden. Universitair docenten Albert Molderink en Vincent Bakker buigen zich al sinds hun promotie (afgerond in 2011 en 2012) over dit vraagstuk. Ze zijn gespecialiseerd in smart grids: netwerken van slimme huishoudelijke apparaten die vraag en aanbod van energie reguleren.

TEKST: SANDRA POOL | FOTO: ARJAN REEF >

Elektriciteit heeft volgens Vincent Bakker - net als zijn collega Albert Molderink één dag in de week werkzaam bij de EWI-vakgroep computer architecture for embedded systems - een groot nadeel: je kunt het niet opslaan. 'Althans niet tegen een redelijke prijs. Daarnaast, een ander nadelig puntje, moeten vraag en aanbod altijd in balans zijn. In Nederland hebben we een aantal grote centrales die een bepaalde hoeveelheid elektriciteit genereren. Dat is altijd vraaggestuurd. In de ochtend zie je een piek, net als in de avond wanneer mensen thuiskomen van het werk. Ook in de winter gebruiken we meer energie. Als de vraag naar elektriciteit toeneemt, produceren de centrales meer en als de vraag afneemt wordt de productie minder.' Bakker (links op de foto) stelt dat we als samenleving steeds meer richting een duurzame maatschappij gaan. 'Maar het probleem bij zonne- en windenergie is dat de energie gegenereerd wordt op tijdstippen die niet altijd handig zijn. Bovendien schijnt de zon 's nachts niet en als het niet waait heb je ook een probleem. Je raakt de flexibiliteit

aan de productiekant kwijt.' Albert Molderink vult aan: 'Een mogelijke oplossing is het opslaan van de energie in batterijen, maar dat is een dure grap.' Bakker: 'Een alternatief is smart grid. Hiermee kun je de flexibiliteit weer inbouwen.'

De twee docenten omschrijven smart grid als een netwerk van slimme huisapparaten met flexibel energiegebruik. De intelligentie in de apparatuur wordt gecoördineerd door vraag en aanbod. 'Stel', zegt Bakker, 'je hebt een huishouden met een wasmachine, een televisie, koelkast en een elektrische auto gekoppeld aan de oplader. Je wilt dat de was binnen drie uur klaar is en je stelt het apparaat zo in. Een smart grid bepaalt zelf wanneer de wasmachine aangaat, uiteraard binnen de gestelde tijd, maar op een zo gunstig mogelijk tijdstip. Het slimme apparaat berekent namelijk zelf wat er in het huishouden moet gebeuren. Nu de vraag om elektriciteit toeneemt omdat er een apparaat ingeschakeld wordt, kan de koelkast bijvoorbeeld best even uit. Het blijft er heus nog wel een tijdje tussen de gewenste vijf en zeven graden. Ook het opladen van de auto kan iets zachter, die heb je pas de volgende dag nodig. Het opladen kan daarom

best midden in de nacht gebeuren. Wil je televisie kijken? Dan springt het toestel altijd aan. We willen namelijk geen comfortverlies voor de gebruiker.' De twee onderzoekers hebben hiervoor software ontwikkeld. Het besturingssysteem, TRIANA genoemd, stuurt een grote groep apparaten slim aan. Het gaat volgens drie stappen. Molderink: 'Ten eerste voorspelt het systeem welke flexibiliteit er kan zijn in de aansturing van een apparaat. Vervolgens wil je die flexibiliteit op de gunstigste wijze benutten. Het kan zijn dat de energievraag daarom verschoven wordt naar een ander, gunstiger tijdstip. Tot slot is het de bedoeling om de beste oplossing te realiseren en alle apparaten door een lokale controller te laten besturen.'

Demonstratiemodel

De werking van het besturingssysteem is te zien in een demonstratiemodel. Op een speciaal gebouwde maquette staat een huis met allerlei dagelijkse huishoudelijke apparatuur. Via een app op de mobiele telefoon kunnen ze worden aangezet. Bakker: 'Het licht gaat ook echt aan en het lampje op de koelkast gaat branden als-ie in werking is.' Op een computerscherm is te zien hoe het energieverbruik verandert wanneer de situatie in huis of in de energietoevoer anders wordt. 'Kijk, als de zon achter de wolken verdwijnt, zie je dat het opladen van de auto minder snel gaat. Doe je de televisie ook nog aan, dan gaat de koelkast bijvoorbeeld even uit. Het zijn

slimme apparaten die op elkaar reageren.' Bakker en Molderink begeleiden momenteel een dag in de week drie aio's die het onderzoek verder uitdiepen. Bakker: 'Gerwin Hoogsteen houdt zich bezig met het energietransport binnen de beperkingen van het netwerk en onderzoekt hoe de balans tussen vraag en aanbod het beste gereguleerd kan worden.' Molderink: 'De mogelijkheid energie op te slaan wordt door Thijs van der Klauw onderzocht. Hij bekijkt wanneer het rendabel wordt om energie op te slaan waarbij ze rekening houden met zowel het financiële plaatje als de techniek. Hermen Toersche doet onderzoek naar de robuustheid van TRIANA.' Naast het docentschap werken Molderink en

Bakker beiden bij IPSUM Energy, een bedrijf op het Kennispark en gespecialiseerd in energiebewustwording en -besparing door gedragsverandering. Molderink: 'Een perfecte combinatie. Energie is een van de grootste maatschappelijke problemen. Iedereen weet dat er iets moet gebeuren. Bakker: 'Mensen hebben soms geen idee waar ze elke maand voor betalen, hoe ze kunnen bezuinigen en wat er in de toekomst aan zit te komen. Het is mooi om daar op een toegankelijke manier bewustzijn over te creëren.' Vervolgt: 'Energie is erg belangrijk. Het raakt iedereen, er zijn veel partijen bij betrokken. Stel je eens voor wat er gebeurt als het wegvalt.'

Ligt tenure track op koers?

Het fenomeen tenure track werd eind 2008, bij de vaststelling van de UT-koers in het strategiedocument Route14, gepresenteerd als hét instrument voor het werven, binden en ontwikkelen van wetenschappelijk talent. Inmiddels hebben tussen de 90 en 100 onderzoekers een aanstelling als tenure tracker aan de UT.

TEKST: MAAIKE PLATVOET | FOTO: RIKKERT HARINK >

De meeste tenure trackers vind je in de faculteit Technische Natuurwetenschappen. Deze faculteit voerde dan ook als eerste, in 2009, het prestatiesysteem in. Decaan Gerard van de Steenhoven, tevens lid van de centrale tenure track commissie, somt moeiteloos de voordelen op. 'Het schept helderheid in loopbaanperspectief, je weet waar je aan toe bent en wanneer een promotie in zicht is.' Ook roemt hij het systeem vanwege het internationale aspect. 'Dat schept een stuk herkenbaarheid voor internationaal toptalent. Zo beperk je je niet alleen tot de Nederlandse markt.' Nog een voordeel is volgens Van der Steenhoven de 'transparantie voor vrouwen'. 'De transparantie van dit prestatiesysteem wordt als zeer belangrijk ervaren, weet ik onder andere uit gesprekken met het Female Faculty Network. Vrouwelijke onderzoekers weten precies waar ze naar toe moeten werken voor een bevordering. Ik kan niet met zekerheid zeggen of het aan dit prestatiesysteem ligt, maar sinds tenure track hebben wij wel een verdubbeling aan talentvolle vrouwelijke onderzoekers bij TNW.'

Selectie

De selectie van kandidaten voor een tenure track positie is zwaar, zegt Van der Steenhoven. 'Maar het gaat om de selectie van mensen die later de top van jouw universiteit moeten vormen.' Eenmaal aangenomen volgt een op de persoon toegesneden prestatiecontract. Hoewel in 2010 een universiteitsbreed kader werd afgesproken voor tenure track, kunnen de verschillen voor onderzoekers onderling groot zijn. Van der Steenhoven: 'Dat heeft te maken met het vakgebied waar je werkt. Het ene vakterrein vergt meer publicaties en projectvoorstellen dan het andere.' De tenure tracker voert vervolgens jaarlijks voortgangsgesprekken met de vakgroepvoorzitter. Indien de voorzitter van mening is dat de kandidaat klaar is voor een promotie, dan vindt een voordracht voor

de tenure track commissie plaats. In deze commissie neemt ook iemand zitting van een andere faculteit. 'De commissie beoordeelt de aanvraag, kijkt waar de vorderingen zitten en adviseert aan welke punten gewerkt moet worden. Het gaat niet alleen om voldoende publicaties. De kandidaat moet voldoende skills ontwikkelen voor de positie van hoogleraar. Het hoogleraarschap vereist nou eenmaal een aantal competenties: denk aan leiderschap en overtuigingskracht.'

Communicatie

Dat de druk voor onderzoekers in een tenure track aanstelling hoog is, weet de decaan. Hij noemt het 'een punt van aandacht'. Juist ook nu

er een officiële voortgangsevaluatie plaatsvindt, uitgevoerd door betrokkenen in de faculteiten en de dienst Human Resources. Er zijn meer aandachtspunten, zegt Van der Steenhoven. Hij vindt dat communicatie over hoe het tenure track systeem werkt beter kan. 'Hoewel de procedure netjes beschreven is, merken we toch dat niet iedereen – ook de hoogleraren – goed op de hoogte is van alle ins en outs. De mate van communicatie is niet voldoende. Verder denk ik dat we er niet naar moeten willen streven dat de gehele wetenschappelijke staf in een tenure track zit. Dit prestatiesysteem is niet voor iedereen geschikt. Er zijn ook wetenschappers die prima gedijen in een vaste onderzoeksfunctie.'

Ongeveer de helft van de tenure trackers doorloopt het systeem volgens het boekje en haalt na een periode van gemiddeld tien jaar de eindstreep waar een aanstelling als hoogleraar wacht. Die cijfers zijn afkomstig uit Groningen, die als eerste universiteit tenure track invoerde. Van der Steenhoven verwacht dat de UT uiteindelijk met vergelijkbare cijfers zal komen. 'Inmiddels heb ik de eerste gevallen van uitval meegemaakt, met verschillende redenen. De ene kandidaat krijgt een baan elders, de ander komt tot de conclusie dat hij of zij niet geschikt is om carrière te maken in de wetenschap.'

Start-up grants

De helft die wel het gehele traject doorloopt en een aanstelling als hoogleraar wacht, hoeft volgens Van der Steenhoven niet bang te zijn dat er dan geen plaats is. 'Ja, er komen wel meer hoogleraren, maar dat is niet erg. Het is ook niet zo dat er opeens een hele club mensen tegelijk in de wacht staan voor benoeming. Onze ervaring is dat er voldoende doorstroom is binnen het hooglerarencorps. Ook binnen deze groep vertrekken mensen wegens een andere functie, of omdat zij met emeritaat gaan.'

Van der Steenhoven hoopt dat er ooit start-up grants voor tenure trackers beschikbaar komen. Deze start-up grants zijn een normaal verschijnsel in het buitenland, in Nederland niet. 'Met deze beurs voor de tenure tracker is hij of zij in staat om de eerste jaren het onderzoek op te starten, zonder dat er meteen projectvoorstellen gehonoreerd moeten worden.' Financiering hiervoor vinden is lastig, weet hij als geen ander. 'Maar het staat op de agenda.'

'Tenure track is niet transparant'

Kitty Nijmeijer is adjunct-hoogleraar in de vakgroep Membrane, Science & Technology van de faculteit TNW en leidinggevende van een tenure tracker in haar groep. Bij de invoering van het prestatiesysteem in 2009 was Nijmeijer al een eind op weg in haar wetenschappelijke carrière. Ze stapte in bij de promotie naar uhd. Haar ervaring met tenure track? 'Er wordt de indruk gewekt dat het een transparant systeem is, maar ook minder objectieve, slecht kwantificeerbare criteria spelen een belangrijke rol.'

TEKST: MAAIKE PLATVOET | FOTO: GIJS VAN OUWERKERK >

Voor de talentvolle Nijmeijer geldt dat ze bijna aan het einde van de rit zit. Als ze aan alle voorwaarden en eisen voldoet, zal haar benoeming tot hoogleraar volgen. Omdat zij geen hoogleraar als leidinggevende heeft, is zij, naast verantwoordelijk voor het onderzoek van haar promovendi, tevens belast met alle verantwoordelijkheid die bij de functie van hoogleraar horen. Spijtig is wel dat haar direct leidinggevende, decaan Gerard van der Steenhoven, per februari vertrekt naar het KNMI. 'Het is dus nog maar afwachten met wie ik voor mijn promotie om tafel moet.'

Positief vindt Nijmeijer het dat er voor tenure trackers nu de mogelijkheid bestaat om door te groeien naar de functie van uhd met promotierecht, waardoor de tenure tracker uiteindelijk zelf promotor van zijn promovendi kan zijn en daarvoor niet afhankelijk is van de zittende hoogleraar. Maar Nijmeijer is ook kritisch: 'Tenure track zou een objectief en transparant systeem moeten zijn. Mijn ervaring is dat dat

niet zo is. Het voldoen aan de criteria zoals gedefinieerd in de tenure track matrix is een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor promotie.' Een voorbeeld? 'Bij mijn bevordering van uhd2 naar adjuncthoogleraar voldeed ik aan alle criteria, maar enkele weken voor mijn bevordering werden er aanvullende eisen gedefinieerd. Bijvoorbeeld dat 80% van mijn publicaties gepubliceerd moeten zijn in top 20 tijdschriften. Niet erg, maar ook niet erg transparant.'

Skills

Toch is ze niet gefrustreerd, helemaal niet. 'Het enige dat ik duidelijk wil maken, is dat er een beeld is ontstaan dat door het tenure track systeem het bevorderingsproces transparant zou zijn. Dat beeld klopt niet. Hoe meet je bovendien wanneer iemand voldoende skills voor het hoogleraarschap heeft ontwikkeld en goede leidinggevende capaciteiten heeft? Uiteindelijk spelen subjectieve maatstaven en minder goed meetbare criteria ook een belangrijke rol.' De druk voor tenure trackers is hoog, vindt Nijmeijer. Ze ziet dat ook bij collega's. 'Die druk

heeft als neveneffect dat mensen zich blind gaan staren op de matrix van eisen en voorwaarden waaraan ze moeten voldoen. Daarnaast zijn er binnen een vakgroep en faculteit altijd allerlei zaken, zoals de administratie, financiën, voorlichting, veiligheid waar de groep als geheel verantwoordelijk voor is. Deze zaken komen niet expliciet als meetbare criteria terug in de eisen voor de tenure tracker. Ik ken voorbeelden van tenure trackers – en gelukkig niet in mijn groep – die weigeren deze zaken te doen. Dat bevordert niet de collegialiteit.'

Beoordelingscommissie

Kritisch kijkt ze ook naar de samenstelling van de beoordelingscommissie. 'Die samenstelling is zeer relevant. Er moet een goede balans zijn tussen enerzijds leden met inhoudelijke expertise en kennis op het specifieke vakgebied van de kandidaat, en anderzijds leden met een bredere achtergrond om de breedte van het veld te representeren. Wat in het ene onderzoeksveld vanzelfsprekend is, kan in een ander veld volledig anders zijn. Een voorbeeld daarvan zijn de impactfactoren van tijdschriften. Deze spelen een belangrijke rol bij beoordelingen, maar zijn zeer veldspecifiek. Commissieleden moeten zich daar goed bewust van zijn wanneer zij oordelen over de toekomst van een kandidaat.'

Faculteit	Aantal TT per 1-10-2013					Totaal personeelsbestand 1-10-2013				
	Totaal	Universitair Hoofddocent 1	Universitair Hoofddocent 2	Universitair Docent 1	Universitair Docent 2	Totaal	Universitair Hoofddocent 1	Universitair Hoofddocent 2	Universitair Docent 1	Universitair Docent 2
CTW	15	1	4	5	5	105	6	21	25	38
EWI	14	2	5	6	1	119	21	19	43	9
GW	3	2			1	73	10	8	19	29
ITC	6	1	2	3		61	8	6	15	23
MB	16	2	5	5	4	87	7	14	29	26
TNW	41	6	11	8	15	91	17	18	14	20
UT	95	14	27	27	26	536	69	86	145	145

Asha ten Broeke studeerde communicatiewetenschap en psychologie aan de UT. Nu werkt ze als freelance wetenschapsjournalist voor verschillende kranten en tijdschriften.

Besnijdenis

Als het puur over wetenschap zou gaan, dan was het een gemakkelijke beslissing geweest. Nee, je moet een jongen niet besnijden als daar geen medische noodzaak toe is. De voorhuid is een nuttig stukje vel, dat beter gewoon op zijn plek blijft. Daar beschermt het de uiterst gevoelige eikel tegen schurende zaken als luiers en onderbroeken, en zorgt ervoor dat de man in kwestie goed kan blijven plassen en vrijen. Zonder voorhuid krijgt tot twintig procent van de mannen een dichtgeslibde plasbuis en heeft elf procent moeite met klaarkomen. Bovendien loopt besnijden soms helemaal verkeerd af. Naar schatting overlijden in de Verenigde Staten elk jaar honderd kinderen aan dit ritueel. De Nederlandse artsfederatie KNMG raadt het zomaar-besnijden van jongetjes dan ook af. Maar het besnijdenisdebat gaat niet alleen over wetenschap. Het gaat ook over geloof. Geloof in medische mythes, zoals dat een besnijdenis urineweginfecties bij jongens zou tegengaan (klopt, maar het verwijderen van de voorhuid levert twee keer zoveel infecties op als er voorkomen worden) en dat een HIV-infectie minder gemakkelijk wordt overgedragen door een besneden schwans (klopt waarschijnlijk niet, en zelfs als, dan is een condoom gebruiken stukken effectiever en goedkoper). En geloof in God, die volgens de Heilige Boeken Abraham verzocht zijn voorhuid te verwijderen. Om precies te zijn zei Hij: 'Gij zult het vlees uwer voorhuid besnijden; en dat zal tot een teken zijn van het verbond tussen Mij en tussen u.' Vooral joden en

moslims voelen zich jaarlijks zo'n 13 miljoen keer geroepen om dit gebod tot uitvoer te brengen op hun al dan niet pasgeboren zoon. Dat is uitermate belangrijk, zo legde de strenggelovige joodse advocaat en traditioneel thuisbesnijder Herman Loonstein uit in Brandpunt, afgelopen maart. Als je het een cijfer zou geven krijgt een keppeltje dragen een één, koosjer eten een zes, maar besnijdenis krijgt een tien.

En dat maakt het ingewikkeld. Want de moeite die Nederlandse artsen hebben met medisch onnodige besnijdenis staat op gespannen voet met deze fel beleeden vrijheid van godsdienst. Veel Westerse lieden vinden het in al hun tolerantie ingewikkeld om van die vrijheid wat af te snoepen. Zo ontdekte ook mensenrechtenactiviste Leila Hussein, toen ze de straat op ging met een petitie vóór die andere vorm van kinderbesnijdenis: die van meisjes. In de lichtste vorm worden ze daarbij in de clitoris geprikt, in de zwaarste vorm wordt met een scherp stukje glas de clitoris weggesneden en de vagina op een piepklein gaatje voor menstruatiebloed na dichtgenaaid. De enorme verminking die dat oplevert kunt u zelf nagaan door in Google Afbeeldingen op 'female genital mutilation' te zoeken. Ik vergeef het u als u dat niet doet.

Terug naar Hussein. Die liep dus door de Londense straten, en vroeg mensen om een petitie te tekenen vóór vrouwenbesnijdenis, om zo 'te helpen haar cultuur, tradities en rechten te beschermen'. Binnen een half uur had ze negentien handtekeningen

verzameld. Slechts één persoon had geweigerd te tekenen.

Op zich ben ik altijd heel blij als mensen anderen hun cultuur, geloof en tradities gunnen. Ik denk dat het belangrijk is dat we onze collectieve neuzen niet teveel in zaken steken die ons niet aangaan. Maar hier zit een grens aan, en die grens bereik je ruimschoots als je met een stukje glas de geslachtsdelen van een meisje te lijf gaat. Vandaar dat vrouwenbesnijdenis in veel landen, waaronder Nederland, terecht ontzettend verboden is. Rest de vraag waarom we die stap voor jongensbesnijdenis niet zetten. Ja, de gevolgen zijn gemiddeld genomen minder erg. Maar dat zijn groepsstatistieken, en daar heeft de individuele babypenis niets aan. Bovendien: dit zou een principepunt moeten zijn, geen wedstrijd in schadelijkheid, schreef politicoloog Rebecca Steinfeld op theconversation.com. En het principe is hetzelfde: je grijpt drastisch en onherstelbaar in in de onderste regionen van een kind dat hierin geen keuze krijgt. Dit wel strafbaar stellen voor meisjes maar niet voor jongens riekt naar dubbele moraal. Alsof meisjes (als zwak geslacht) meer recht hebben op de bescherming der wet en de jongens dat (als stoere kerels in wording) niet nodig hebben. Ongeëmancipeerde kullebul, zegt Steinfeld, en daarom verklaart ze jongensbesnijdenis tot feministisch issue. Een prima standpunt, denk ik. Als wetenschap en geloof met elkaar in de clinch liggen, laat het recht op gelijke behandeling dan de doorslag geven.

UT-onderzoek kort

Gouden Decibel Award

Een grasbetonblok dat trillingen reduceert en voor minder lawaai zorgt dan traditioneel grasbeton heeft UT-onderzoeker Ysbrand Wijnant de Gouden Decibel Award opgeleverd. Dat is een prijs voor innovaties die geluidshinder terugdringen. Grasbeton is een bestratingmateriaal dat vaak gebruikt wordt voor wegbermen. Wijnant ontwierp grasbetonblokken die tot 13 decibel minder lawaai maken als verkeer er met een snelheid van 50 tot 80 kilometer per uur overheen rijdt.

Mysteryshoppers

Uit UT-onderzoek met mysteryshoppers blijkt dat de Drank- en Horecawet beter wordt nageleefd dan twee jaar geleden. In supermarkten in de regio Eindhoven kreeg 53 procent van de 15-jarigen geen alcohol mee, tegen 32 procent in 2011. In de horeca werd 28 procent van de mysteryshoppers drank geweigerd, in 2011 was dat 14 procent. De UT doet regelmatig onderzoek met mysteryshoppers. In 2011 lagen de nalevingscijfers in Eindhoven een fractie hoger dan het landelijk gemiddelde.

Dotterbehandeling effectiever

Een nieuwe flexibele stent, een klein cilindervormig metaalgaasje dat in een bloedvat wordt geïmplant, kan de kans van slagen van een dotterbehandeling verhogen. Dat blijkt uit onderzoek van de UT en het Thoraxcentrum Twente. De stent, die bovendien medicijnen afgeeft aan de vaatwand, blijkt goed in de kransslagader geplaatst te kunnen worden. Het risico op trombose in het gedotterde vat of het terugkomen van de vernauwing ligt veel lager dan bij oudere stents.

In de praktijk: studeren met dyslexie

In de Praktijk behandelt elke maand een probleem van studenten, beschreven door een medewerker van het team Studentenbegeleiding van de Rode Balie. De casus is gebaseerd op échte problematiek en échte studenten, maar gaat nooit over één specifiek geval. Daarom is alle persoonlijke informatie gefingeerd.

Casus: Studeren met dyslexie

Lisa (22) studeert gezondheidswetenschappen en zit aan het einde van haar bachelor. In 5vwo werd bij haar dyslexie vastgesteld. Het stellen van die diagnose kwam bij Lisa zo laat, omdat ze altijd keihard werkte om haar lees- en spellingsproblemen te compenseren. Toen eenmaal vast stond

dat ze toch dyslexie heeft, en daarbij ondersteuning kreeg, won ze voldoende aan zelfvertrouwen om voor een studie aan een universiteit te kiezen. Dat werd gezondheidswetenschappen aan de UT. De start van haar bachelor verliep goed, al vond ze het soms best lastig met alle vakjargon. Met haar dyslexieverklaring van de middelbare school, ondersteunde de studieadviseur haar verzoek voor extra tijd tijdens tentamens. Ondanks die extra tijd ging het op gegeven moment toch mis: ze haalde onvoldoendes. Het was toen dat ze voor het eerst contact opnam met Carla Bruynel, coördinator diversiteit. Bruynel biedt praktische ondersteuning voor studenten met een functiebeperking en maakt onderdeel uit van het team Studentenbegeleiding. Bruynel liet Lisa kennismaken met het tekst-naar-spraaksoftwareprogramma

Kurzweil. Dit programma leest digitale teksten hardop voor terwijl je leest. Op die manier kunnen studenten met dyslexie beter de nuances horen in een tekst en het dus ook beter begrijpen. Het ging daarna een tijd goed met Lisa, maar als ze haar bachelorscriptie moet schrijven ervaart ze opnieuw de belemmeringen van haar dyslexie...

“Ze had moeite haar gedachten te ordenen”

Wat zegt Carla Bruynel, die studenten met een functiebeperking adviseert en ondersteuning biedt?

‘Lisa wist absoluut niet hoe ze moest beginnen met haar scriptie. Ze had het wel in haar hoofd, zei ze. Maar haar gedachten ordenen, structuur aanbrengen en het vervolgens op papier zetten was een bijna onbegonnen klus voor haar. Bij mensen met dyslexie kan ook gelden dat het formuleringsproces en het schrijfproces elkaar negatief beïnvloeden. Er wordt dan te veel nagedacht over het formuleren van een stuk tekst, en dat blokkeert dan weer het schrijfproces. Zo raak je de draad kwijt. Daar had Lisa ook last van. Ze

had moeite om haar gedachten te ordenen. Mensen met dyslexie denken dikwijls in beelden. Ik heb haar geadviseerd om met korte steekwoorden de kern van haar scriptie neer te zetten. Met behulp van een mindmap. Daardoor was ze in staat om haar gedachten in beeld te brengen en te ordenen. Om de tekst goed op te bouwen is het nuttig om eerst, op basis van de mindmap, een tekstplan – ook wel outline genoemd – uit te werken. Zo’n tekstplan kan je helpen om je ideeën te organiseren en uit te werken tot een heldere structuur. Ik heb haar gewezen op de zogenaamde outline-tool, die te vinden is in de meeste tekstverwerkingsprogramma’s zoals Word. Dit is een elektronisch hulpmiddel voor het maken van een tekstplan. Op de website studieplaza kun je

over dit hulpmiddel meer vinden. Tot slot heb ik geadviseerd om bij het formuleren de teksten hardop uit te spreken en op te nemen met haar mobiele telefoon. Zo kon ze bij het terugluisteren horen of het beeld dat ze beschrijft overeenkomt met het beeld in haar hoofd. Een tip voor dyslectische studenten is om ‘de omgekeerde schrijfmethode’ te hanteren. Begin bij de conclusie en schrijf op het laatste de inleiding. Uiteindelijk heeft ze haar scriptie met goed resultaat kunnen afronden.’

RvT-lid Anton Schaaf pleit voor de tachtig-twintig-filosofie

'Stijgen doe je door hard te klimmen'

Gewoon je best doen, dan komt het allemaal vanzelf, luidt het advies van Océ-topman Anton Schaaf. Sinds 2012 is hij lid van de raad van toezicht van de UT. Hij vindt het belangrijk dat het bedrijfsleven goede contacten heeft met de universiteiten en laat de UT op diens beurt graag meeliften op zijn kennis en ervaringen. 'Je bent niet alleen controleur, maar ook een coach. Het bestuur moet er wat aan hebben.'

TEKST: SANDRA POOL | FOTO: BART VAN OVERBEEKE >

Wie het hoofdkantoor van Océ in Venlo binnenstapt en iets verder kijkt dan de grote, open hal, ziet het Joodse Bruidje aan de muur hangen, een meesterwerk van de Nederlandse kunstschilder Rembrandt van Rijn. Het schilderij is een 3D-versie van het klassieke werk. Geprint en gescand met als doel de oppervlakte-eigenschappen van het origineel zo dicht mogelijk te benaderen. Een relatief nieuwe en opkomende markt. Eentje

waar de printerfabrikant enorm baat bij heeft. Net als bij de opkomende trend digital customized printing, ofwel het printen op maat. Want wie dacht dat er niet meer geprint wordt, heeft het volgens bestuursvoorzitter Anton Schaaf helemaal mis. Recente statistieken onderstrepen dat. Schaaf laat ze zien. Triljarden pagina's rollen jaarlijks in Europa en Noord-Amerika uit de printer. Het aandeel dat digitaal geprint wordt, is echter nog heel klein', zegt Schaaf. 'Voor Océ een interessante, nieuwe markt.'

De hightech printerfabrikant is sinds 2010 onderdeel van Canon, wat nieuwe mogelijkheden met zich meebrengt. 'Maar bovenal stabiliteit', zegt de bestuursvoorzitter. En dat was volgens hem hard nodig. 'Océ had het best moeilijk. Zoeken naar een partnerschap is een oplossing, maar geen eenvoudig proces. Je streeft naar weinig overlap in de producten en je wilt graag dat de culturen bij elkaar passen. Océ is een onderneming met een ziel. Het is een oud bedrijf en die historie vormt je. Het heeft karakter. In Canon vonden we een passende cultuur en zijn we heel complementair qua aanbod van producten.' De CEO zat namens Océ aan de onderhandelings-tafel. 'Toen eenmaal de beslissing was genomen om een partner te zoeken, was het belangrijk dat iedereen zich er achter schaarde. Je moet soms ook gewoon met tachtig procent de stap durven wagen, ook al is twintig procent onzeker.' Deze zogenoemde tachtig-twintig-filosofie mag de UT zich nog wel wat meer aanmeten, meent Schaaf.

CV Anton Schaaf

Anton Schaaf (1954) begon in 2006 bij printfabrikant Océ als chief technology & operations officer. In datzelfde jaar werd hij benoemd tot lid van de raad van bestuur. Hij leidde de onderhandelingen met Canon waar Océ sinds 2010 met negen innovatiecentra, verspreid over de wereld, deel van uitmaakt. In februari 2012 werd Schaaf Chief Executive Officer van Océ.

De carrière van Schaaf begon al tijdens zijn studie elektrotechniek (1971-1980). Als student en pasafgestudeerde werkte hij bij het Hengelose Hollandse Signaalapparaten, tegenwoordig bekend als Thales Nederland en onderdeel van de Thales Group. Van 1987 tot 2005 bekleedde Schaaf diverse functies bij het Duitse bedrijf Siemens AG. Vervolgens werkte hij een jaar als Chief Technology Officer bij Deutsche Telekom AG. Daarna kwam Océ in beeld.

In 2012 werd Schaaf benoemd tot lid van de raad van toezicht van de Universiteit Twente. Daarnaast is hij voorzitter van de raad van toezicht van het Eindhovense Embedded Systems Institute en is hij lid van de raad van bestuur van technologiesteding STW.

De raad van toezicht van de UT bestaat uit vijf leden. Voorzitter is Kees van der Graaf (oud-topman van Unilever). Verder hebben zitting Janka Stoker (bijzonder hoogleraar leiderschap en organisatieverandering en senior managing consultant bij Berenschot) en Eelco de Boer (bedrijfseconoom) en Clémence Ross-van Dorp (oud-staatssecretaris voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport).

Océ

Océ is een van de leidende fabrikanten ter wereld van digitale printsystemen voor professionele markten. Het bedrijf is opgericht in 1877 in Venlo, waar nog steeds het

hoofdkantoor zit. Océ heeft fabricage en ontwikkeling faciliteiten in Europa, Azië en Noord-Amerika. De printfabrikant levert grootformaat printers voor markttoepassingen zoals technisch tekeningen en posters, productie printers voor markttoepassingen zoals direct mail en boeken en Business Services, ofwel digitaal documentenbeheer en uitbesteding van werkprocessen.

Océ is een top 10-investeerder in R&D in Nederland. Sinds 2010 is het een volledige dochter van de Canon Groep. Canon Inc. Het hoofdkantoor is gevestigd in Tokio, Japan en heeft een omzet van 46 miljard dollar en heeft wereldwijd ongeveer 200.000 medewerkers. Behalve in de activiteiten in printsystemen is Canon actief op het gebied van camera's, video apparatuur, medische apparatuur en apparatuur voor de semiconductor industrie. In de Verenigde Staten staat het bedrijf in de top 3 van patenten

Een advies wat hij graag in de rol van lid van de Raad van Toezicht (RvT) wil meegeven.

De RvT heeft volgens hem naast een controlerende functie namelijk ook nog een coaching functie. 'Het gaat om het overdragen van ervaringen. Je wilt dat het bestuur er wat aan heeft. Je wilt samen reflecteren en andere gezichtspunten inbrengen.' Als coach vindt hij het verstandig dat de UT de tachtig-twintig-keuzes bewuster toepast. 'Iedereen is zeer geëngageerd bij de UT. Maar we moeten met zijn allen wel vooruit en dat betekent ook beslissingen nemen zonder dat je alle feiten kent. 'Vervolgt: 'Je kunt niet jarenlang discussiëren. De tijd vraagt om actie. Op basis van die tachtig procent kun je ook beslissen.' Schaaf benadrukt dat het daarna wel belangrijk is dat iedereen zich achter de beslissing schaaft. 'Dan moet je er met zijn allen in geloven.' Dat UT zich meer als technologische universiteit profileert, daar kan hij inkomen. 'Een profiel is er om te overwegen en heroverwegen. Het blijft marketing en soms is het nodig om het accent op een bepaald onderdeel van je organisatie te leggen, zonder dat je de andere aspecten tekort doet.' Zijn benoeming als lid van de Raad van Toezicht vindt hij prachtig en ligt geheel in lijn met zijn denkwijze over het contact tussen wetenschap en de zakenwereld. 'Ik vind dat wij, de mensen in het bedrijfsleven, meerdere dingen erbij moeten doen

en een goed netwerk moeten hebben. Ik wil zelf het goede voorbeeld geven en ben actief om mijn netwerk op orde te krijgen.' De tijd die hij besteedt aan zijn nevenfunctie bij de UT, is meer dan gedacht. 'Ik doe het met veel plezier. We hebben een zeer dynamische tijd achter de rug. De governance discussie is onlangs afgerond en we hebben een nieuwe voorzitter van het college van bestuur.' Schaaf komt daardoor regelmatig in Enschede en op de UT. Ook zijn zonen studeren er: international business aan de UT en industrial design aan Saxion. Zelf studeerde hij er van 1971 tot 1980 elektrotechniek.

De keus voor Twente was tweeledig. 'Je had woonrecht op de campus en er was een algemene propedeuse waar ik gebruik van maakte. Ik had me ingeschreven voor chemie, een grote hobby van me. Net als elektrotechniek trouwens. Maar na een half jaar switchte ik naar elektrotechniek. Dat sprak me meer aan.'

Hij vertelt dat hij thuis in Kampen, waar hij opgroeide, een chemielab had. 'Voorzien van honderd stoffen. Met drie vrienden daagden we elkaar uit. Je kreeg een stof en een week de tijd om uit te zoeken wat het was.' Proefjes werden er ook volop gedaan, net als het sleutelen aan radio's en muziekinstallaties. 'Om zoveel mogelijk geluid te genereren natuurlijk.'

In Twente werd er naast studeren, ook muziek gemaakt. 'Ik speelde saxofoon, zat bij een jazzband, werkte in café de Tor, een jazzpodium met live muziek. Ik begon aan de deur, als uitsmijter, stond later achter de bar en hielp uiteindelijk mee met de programmering.'

Tijdens het laatste jaar van zijn studie proefde Schaaf al van het bedrijfsleven. Hij liep twee keer stage bij Hollandse Signaal, het huidige Thales, en studeerde er ook af. Met trots vertelt hij dat de door hem ontworpen beschermerschakeling voor radars direct in productie werd genomen. 'Ik heb microgolftechiek gedaan, de hoofdfrequent van radars. Een sector die enorm in opkomst was. Er werden voor het eerst geïntegreerde schakelingen, chips, gemaakt. Dat was nieuw en vond ik briljant. Tijdens mijn dienstplicht mocht ik in het legerlaboratorium in Oegstgeest door met hetzelfde werk.' Daarna kon hij weer terug naar Thales. Het is het begin van een mooie, indrukwekkende loopbaan, waar een stage aan vooraf ging. Essentieel volgens Schaaf. 'Een werkomgeving is zo anders dan een universiteit en elk bedrijf is weer heel anders. 'Veel op stage gaan, luidt zijn advies. 'Je kunt niet vroeg genoeg beginnen.' En verder? Vooral je best doen, zegt de topman. 'Stijgen doe je door hard te klimmen. Als je gewoon je best doet, komt het vanzelf.'

UT-promovenda Roos Arends leert reumapatiënten beter met ziekte om te gaan

Bewust op je doel af

Een chronische ziekte als ontstekingsreuma is op zich al erg genoeg. Helaas ondervinden veel patiënten zo'n hinder van hun aandoening, dat zij ook nog eens hun dagelijks leven moeten aanpassen. Maar hoe maak je daarbij de juiste keuzes? Promovenda Roos Arends van de UT-vakgroep Psychologie, Gezondheid en Technologie onderzoekt met de cursus Doelbewust! hoe bepaalde strategieën ingezet kunnen worden om patiënten beter te leren omgaan met hun ziekte.

TEKST: KITTY VAN GERVEN | FOTO: RIKKERT HARINK >

Claire (36)* heeft alles wat haar hartje begeert: drie schatten van kinderen, een riant huis en een interessante baan. Maar ze heeft ook reuma. En de laatste tijd is ze vaak zo moe dat het haar steeds meer moeite kost om alle ballen in de lucht te houden. Wat moet ze doen? Haar baan opgeven? Geen uitjes met de kinderen meer plannen? Een hulp in de huishouding nemen?

Voor Bas (48)* is er altijd maar één sport geweest: voetbal. Al sinds zijn jeugd loopt hij minstens een keer per week op het veld. Maar sinds hij reuma heeft hoeft hij aan scoren niet meer te denken; met die pijn in zijn knieën is lopen al moeilijk genoeg.

Moet hij 'zijn kluppie' toch trouw blijven of kan hij beter een andere hobby zoeken?

Wie getroffen wordt door een chronische ziekte als ontstekingsreuma, krijgt met heel wat meer te maken dan met pijn en vermoeidheid alleen. Niet zelden noopt de aandoening de patiënt ook om favoriete bezigheden te schrappen. Simpelweg omdat werken, sporten of het onderhouden van sociale contacten moeilijk of zelfs helemaal niet meer gaat. 'Sommige mensen kunnen hier goed mee omgaan. Maar er zijn er ook bij wie dit depressieve gevoelens of angstsymptomen oplevert', vertelt promovenda Roos Arends.

Sinds drie jaar verdiept de in 2009 in Groningen afgestudeerde psychologe zich aan de UT in de

mogelijkheden om licht depressieve mensen met ontstekingsreuma beter te leren anticiperen op hun ziekte. In samenwerking met het Reumacentrum Twente, zette zij, samen met collega's, reumaverpleegkundigen en patiënten, de cursus Doelbewust! op. Dit voorjaar ging de cursus onder leiding van getrainde reumaverpleegkundigen van start in vier ziekenhuizen, Medisch Spectrum Twente in Enschede, Ziekenhuis Gelderse Vallei in Ede, Streekziekenhuis Koningin Beatrix in Winterwijk en het St. Elisabeth Ziekenhuis in Tilburg. Gedurende twee maanden komen in totaal veertien groepen van zes tot acht patiënten zes keer bijeen. Nog voor het eind van dit jaar zullen zo'n tachtig mensen met reumatoïde artritis, de ziekte van Bechterew of artritis psoriatica hebben ervaren dat het in Doelbewust! vooral draait om de woorden 'doel' en 'bewust'.

Doelen

'Ieder mens', zo vertelt Arends, 'heeft doelen in zijn leven. De een wil goed functioneren in zijn baan, de ander wil op het sportveld presteren, de derde wil een actieve ouder zijn. En sommigen willen dat allemaal. Zodra die doelen door een chronische ziekte worden bedreigd, zul je keuzes moeten maken. Heel belangrijk is dan dat je je bewust wordt welke doelen voor jou de grootste betekenis hebben. Heb je die keuze gemaakt, dan kun je verschillende strategieën hanteren om met dat doel om te gaan. De eerste strategie is: volhouden. Blijven doen wat je altijd al deed, ondanks de moeite die het kost. De tweede strategie is je doel naar beneden bijstellen. Bijvoorbeeld niet meer fulltime, maar parttime werken. Op plaats drie komt 'loslaten'. Stoppen met voetballen bijvoorbeeld. En op de vierde plaats staat de strategie van het nieuwe doelen zoeken, ter compensatie van de losgelaten doelen. Gaan schaken bijvoorbeeld in plaats van tuinieren.' Doelmanagementstrategieën, zoals in de cursus zijn verwerkt, zijn op zich niet nieuw. 'Van nature zijn mensen al geneigd om er een te hanteren. Wat wel nieuw is voor de patiënten is dat zij uit meerdere strategieën kunnen kiezen', aldus Roos. In de bijeenkomsten draait het overigens niet alleen om theorie. 'Via opdrachten gaan de deelnemers zelf prioriteiten stellen en aan de hand van mentale

De wind weer in de haren

De wind in haar haren, de zon op haar gezicht. Willemine Gort geniet weer volop van haar fietstochtjes. Zonder de cursus Doelbewust! was haar dit niet meer gegund geweest; daar is de 60-jarige Hengelose van overtuigd. Sinds een jaar of zeven weet Willemine dat ze behalve aan het Ehlers Danlos-syndroom, een bindweefselziekte, ook lijdt aan Sjögren's syndroom, een vorm van klierenreuma. Gewrichtspijn en vermoeidheid beletten haar al een tijdlang dat te doen waar ze zo veel van houdt: fietsen. 'Ik miste het zo verschrikkelijk, dat ik er echt verdriet van had.' Maar haar tweewieler inruilen voor een aangepaste fiets... dat ging Willemine toch te ver. Ik schaamde me ervoor om op een driewieler gezien te worden. Bovendien zag ik enorm op tegen de procedures om er een te krijgen.'

De cursus Doelbewust!, waar Willemine als een van de eerste reumapatiënten aan deelnam, opende echter haar

ogen: tochtjes maken in de frisse buitenlucht was een zo belangrijk doel in haar leven dat ze haar gêne daarvoor opzij moest zetten. Ze stapte over de drempel heen, vroeg een persoonsgebonden budget aan bij de gemeente en kreeg uiteindelijk haar Easy Rider. 'En het is fantastisch om weer te fietsen. Ik zit er soms met enorm veel pijn op, maar ik geniet van elke minuut.'

Zonder de cursus was haar dat niet gelukt, meent Willemine. 'Dan was ik in mijn gevoel van schaamte blijven hangen.' Het bewust stellen van doelen is niet het enige dat de Hengelose in de cursus heeft geleerd. 'Door het lotgenotencontact heb ik ook ervaren dat ik niet de enige ben met problemen. Dat werkte niet alleen troostend, maar ook verhelderend. Ik durf nu vaker te zeggen dat ik ziek ben, waardoor ik makkelijker met instanties omga. Wat dat betreft is mijn zelfbewustzijn er een stuk door verbeterd.'

verbeeldingsoefeningen worden ze begeleid bij het kiezen van strategieën. Die moeten ze dan in het dagelijks leven toepassen, zodat ze aan den lijve ervaren wat het effect ervan is op hun functioneren, op hun ziekte, maar ook welke emoties erbij komen kijken.'

De uitkomst kan voor iedereen anders zijn, zo heeft Arends ervaren. 'Sommigen komen bijvoorbeeld tot de conclusie dat ze bepaalde doelen beter kunnen loslaten, voor anderen is het juist beter om eraan vast te houden, hoe moeilijk ook. Maar voor

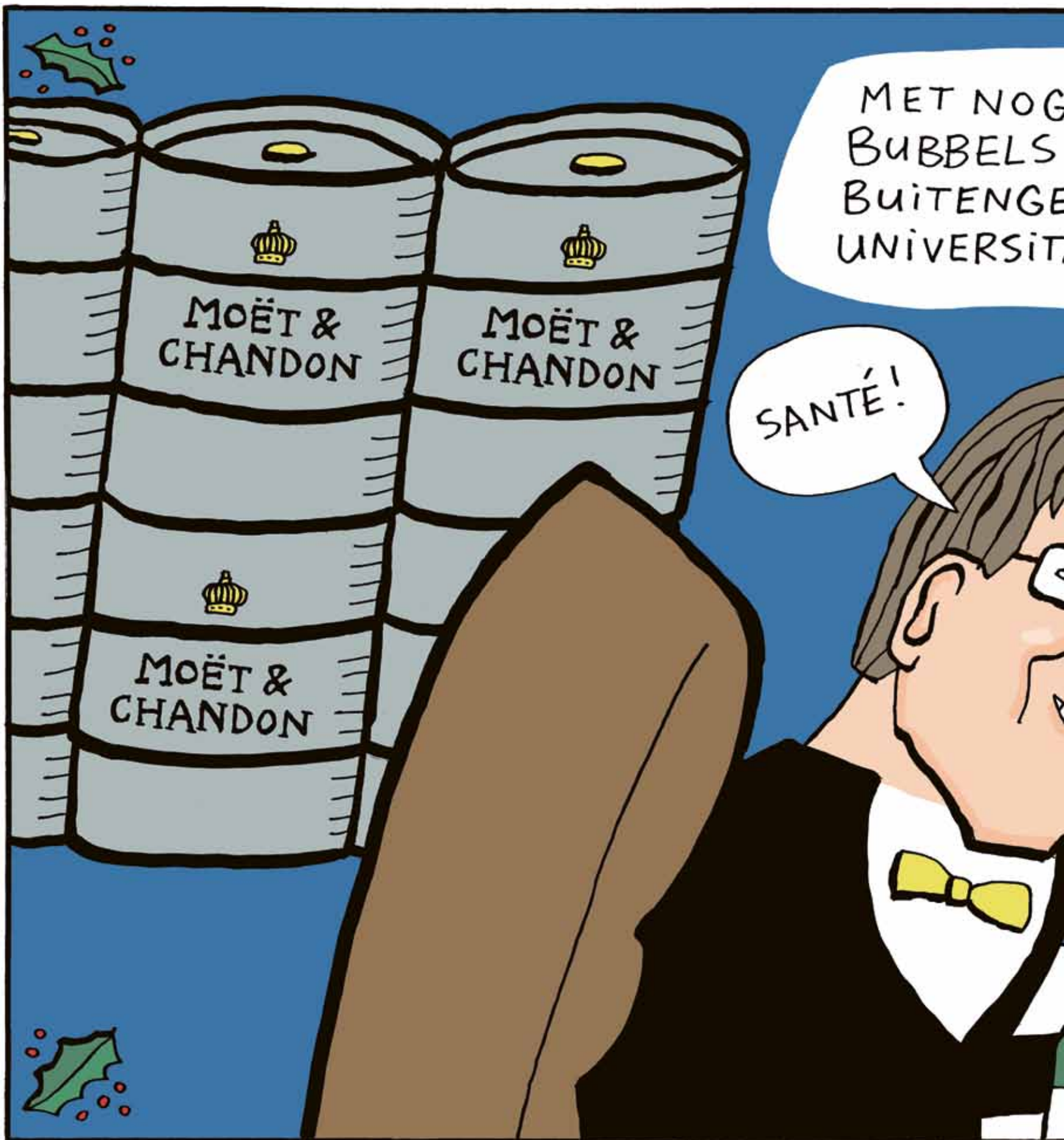
allen geldt dat ze hierdoor leren bewust keuzes te maken.'

Het komende halfjaar moet uitwijzen wat de cursus heeft opgeleverd. Helpen de strategieën reumapatiënten om zich minder depressief en angstig te voelen? Zijn ze flexibeler geworden in het oplossen van de problemen waarvoor hun aandoening hen stelt? Kortom, kunnen ze beter met hun ziekte overweg? Als Roos Arends komende zomer promoveert op haar onderzoek, dat onder leiding staat van promotor/reumatoloog Mart van de Laar,

zal het wetenschappelijke antwoord op deze vraag bekend zijn. Op dit moment kan de promovenda alleen nog maar concluderen dat de reacties van de deelnemers overwegend positief zijn. 'Een van de vrouwen uit de cursus vertelde dat ze al een paar jaar het idee had in een put te zitten. Maar nu leek het alsof iemand haar een touwladder had toegeworpen en ze langzaam bezig was omhoog te klimmen.' |

*De voorbeelden van Claire en Bas zijn gefingeerd.

Santé.....

Er zullen niet veel rectores magnifici zijn met een Facebookaccount waar regelmatig de nodige satire verspreid wordt en allerlei UT-aangelegenheden op de hak worden genomen. UT-rector Ed Brinksma heeft – alleen niet in eigen beheer – wel zo'n account, onder de naam Eb Drinksma. Wie verantwoordelijk is voor de satirische variant, is niet publiekelijk bekend. Al heeft menig een zo zijn vermoedens, onder wie de rector zelf. Brinksma heeft in de wandelgangen laten weten zijn fake-account wel te kunnen waarderen, binnen de grenzen van het fatsoenlijke. Hij kan er wel om lachen. En dus lachen wij gewoon met hem mee. Want zeg nou zelf, het maakt een lange werkdag op de campus toch wel een stuk vrolijker...

Illustratie: Bas van der Schot

The four-hour educationweek

Vorige maand las u in deze column hoe u als student diverse wedstrijden kon winnen in vier gemakkelijke stappen. Nu zou het natuurlijk oneerlijk zijn om alleen studenten een voordeeltje te gunnen. Docenten verdienen ook iets. Stelt u zich voor, u heeft weer een kwartiel lang onvoorbereid de slides van vorig jaar doorgelezen en dan gaat er een collega met de onderwijsprijs vandoor, door studenten aangemoedigd met termen als "actueel", "goede communicatie", "inhoudelijk sterk" en "enthousiast". Tijd om die tijdsbesteding aan onderwijs eens goed terug te dringen, dan kunt u dat artikel voor die conferentie op Hawaii nog afmaken.

1: Update niets. De wetenschap staat ongeveer stil, dus de eerste versie van uw slides, opdrachten en literatuur zijn nog prima. De mogelijkheid automatisch de datum van vandaag in Powerpointslides weer te geven doet het toch lijken alsof u ernaar heeft gekeken.

2: negeer feedback. Studenten hebben altijd kritiek, het zijn vervelende mensen en al helemaal als ze in kwaliteitscommissies en panels zitten. Als u feedback accepteert negeert u regel 1, en dat is nou juist niet de bedoeling. Trouwens, wat was de laatste keer dat u op uw jaarlijkse gesprek echt doorgezaagd werd over de beoordeling van uw vakken?

3: creëer synergie. U denkt misschien dat dat woord in het lijstje van vorige maand thuis hoort, maar het bestaat echt. Laat studenten van uw mastervak docent spelen in een bachelorvak en u kunt tweemaal doen alsof het onderwijs is zonder de voorbereiding.

4: wees ad hoc. Meer dan vijf minuten tijd in het bedenken van een opdracht steken is nergens voor nodig. Prevel de mantra "Later in het bedrijfsleven zijn dingen soms ook vaag," herhaaldelijk. Zeg het als studenten klagen dat de opdracht niet duidelijk is en vervolgens als ze vragen of u hem kunt uitleggen. Herhaal het daarna als ze claimen dat dat een drogreden is die in het onderwijs niet hoeft te gelden en tot slot als ze claimen dat in het bedrijfsleven vage opdrachten vaak opgehelderd kunnen worden als dat nodig is. Wie is nou de volwassene, jij of ik?

Met het bovenstaande kan de onderwijstijd weer in het hoekje gedrongen worden waar u als onderzoeker van droomt. Ik kan niet garanderen dat de waardering die collega's om u heen oogsten na verloop van tijd niet gaat steken, maar uw publicatieteller tikt tenminste lekker door.

Marc Hulsebosch is student Business Information Technology en heeft in de eerste helft van 2013 in de Universiteitsraad gezeten.

Reageren? www.utnieuws.nl

Wereld van begrip

Mens en technologie zijn de spreekwoordelijke zijden van dezelfde medaille. Dat was al zo toen in het verre verleden Neanderthalers hier de scepter zwaaiden. Maar ook in ons huidige dagelijks leven speelt de mens-technologie-interactie een belangrijke rol. Technische en gedragswetenschappen aan de UT kunnen daarom veel aan elkaar hebben. Een scherp technologisch profiel in een sociaal-maatschappelijke context - waar wachten we nog op?

TEKST: PETER DE VRIES | FOTO: ARJAN REEF >

Kortgeleden berichtte de Tubantia over interessante bodemvondsten in het Dinkeldal. Tientallen vuurstenen bijlen en schrapers, en een enkele bewerkte mammoetrib, toonden aan dat er al zo'n 44.000 jaar geleden Neanderthalers rondliepen in dit deel van West Europa. Een 'uiterst spannende vondst', aldus de betrokken amateurarcheologen (Neanderthalervondst in grensgebied, Tubantia.nl, 31 oktober).

Nu was Twente in die tijd een minder vriendelijke omgeving dan tegenwoordig. Er was sprake van een ijstijdperiode, het Weichselien, en de natuurlijke omgeving van deze vroege mensachtige was bevolkt met dieren met tanden, klauwen en honger. Het is dan ook niet moeilijk voor te stellen dat de gevonden werktuigen een essentiële rol in het bestaan van de Neanderthalers en hun directe opvolgers vervulden. Zonder deze technologie, waarmee beschutting, kleding, voedsel en wapens konden worden vervaardigd, was leven in deze barre streken simpelweg niet mogelijk.

Vele technologische ontwikkelingen tezamen hebben de wereld van vandaag mogelijk gemaakt. Bood het Nederland ten tijde van de Oude Steentijd slechts plaats aan een beperkt aantal kleine groepen jagers-verzamelaars, de ontwikkeling van de landbouw in de Nieuwe Steentijd zorgde ervoor dat de mensheid sterk in aantal kon toenemen - in het gebied dat nu Nederland heet met ruwweg het 2000-voudige. Goedkope productie van auto's maakte mensen mobiel, en stelde hen in staat werk te zoeken buiten de eigen woonomgeving. En dankzij Internet is onze blik op de wereld verruimd, en weten we soms meer over het dagelijks leven van iemand aan de andere kant van de wereld dan van mensen die we op straat tegenkomen.

De ontwikkeling van de mensheid is onlosmakelijk verbonden met technologie. Maar de interactie tussen technologie en de mens speelt ook in ons huidige dagelijks leven een belangrijke rol. De introductie van technologie blijkt soms namelijk onverwachte effecten te hebben op cognitie en gedrag, wat op hun beurt in sterke mate van invloed is op het succes van diezelfde technologie.

Off the grid

Een alledaags voorbeeld is de mobiele telefoon. Wie geboren is in een tijd dat telefoons een draaischijf hadden en met kabels aan de muur vastzaten, heeft kunnen constateren dat het maken van afspraken veranderd is. Onderweg zijn naar een afgesproken plek betekende in het pre-mobiele tijdperk dat men enige tijd 'off the grid' was. Dit maakte het noodzakelijk om heel precieze afspraken te maken om met vrienden een biertje te kunnen gaan drinken: 'Om 19.00 uur, onder het Blauwe Bord op Utrecht Centraal'. De komst van de mobiele telefoon maakte dat overbodig - het volstaat sindsdien om 'omstreeks 19.00 uur' in Utrecht af te spreken op een niet nader omschreven plek (tot frustratie van hen die enigszins achterbleven in de adoptie van de mobiele telefoon). Discussies met vrienden zijn veel effectiever te beslechten doordat Wikipedia met de smart phone onder handbereik is, en essentiële feiten snel opgezocht en gecontroleerd kunnen worden. Samen op een terras zitten zal nooit meer hetzelfde zijn - menig gezellig samenzijn kenmerkt zich door het gebogen over een scherm zitten van ieder van de aanwezigen. En organisatoren van publieksevenementen maken dankbaar gebruik van mobiele telefonie om te communiceren met bezoekers, maar worden tegelijkertijd gedwongen om in hun com-

te winnen

municatie in te spelen op, en te concurreren met de informatie die zelfredzame bezoekers zelf met hun smart phones opdiepen.

Reboundeffect

Een ander voorbeeld betreft energiebesparende technologie. Berucht in deze context is het zogenaamde Reboundeffect; kort gezegd behelst dit effect dat introductie van energiebesparende technologie leidt tot een gedragsverandering bij gebruikers, waardoor het besparingspotentieel niet wordt gehaald. Mensen die gloeilampen vervangen door spaarlampen of LED-verlichting vertonen nogal eens de neiging die vervolgens langer te laten branden, waardoor een flink deel van de verwachte besparing teniet wordt gedaan. Evenzo leidt de aanschaf van een zuiniger auto er vervolgens toe dat velen meer kilometers gaan

rijden – bijvoorbeeld om kleine boodschappen te doen, terwijl men voorheen de fiets gebruikte. Ook bij verkeersveiligheid speelt het Reboundeffect naar verluid een rol: wie een veiliger auto aanschaft, loopt de kans vervolgens roekelozer te gaan rijden (een Britse grap luidt: ‘Wat is het verschil tussen een Volvo en een egel?’ – ‘With a Volvo the pricks are on the inside...’).

Vaak wordt het onverwachte gedrag van gebruikers of burgers afgedaan als een vorm van irrationaliteit, en op het eerste gezicht is dat wellicht ook niet verbazingwekkend. Want hoe is het te verklaren dat men uit milieuoverwegingen wel spaarlampen aanschaft, maar er vervolgens op een inefficiënte manier mee omspringt? Of dat men overstapt op een zuiniger auto, maar deze vervolgens vaker gebruikt? En waarom draagt men duurzame energiebronnen in Nederland in het algemeen een warm hart toe, maar gaan de hakken in het zand zodra er een windmolenpark in de buurt uit de grond gestampt gaat worden?

Maar het berustend accepteren van irrationaliteit is wetenschappelijke luiheid, en bovendien vaak onnodig. Wie geen oog heeft voor de menselijke

kant, zal zich inderdaad geen raad weten met de weerstand die windenergieprojecten kunnen oproepen bij omwonenden – daar heb je weer van die lastige, irrationele burgers. Wie iets verder kijkt, zal hopelijk beseffen dat sociaalwetenschappelijke inzichten kunnen helpen dit probleem hanteerbaar te maken. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat mensen best bereid zijn een windmolen in hun omgeving te dulden als tegenover de nadelen daarvan (zoals horizonvervuiling) ook enige voordelen geplaatst kunnen worden – werkgelegenheid, vergoedingen, enz. Ook de huidige discussie over schaliegasboringen is losgezongen van de strikt technische parameters en overwegingen. Niet alleen gaan mensen vaak anders om met risico's die aan dergelijke ondernemingen verbonden zijn dan 'experts' en de overheid denken, ook hier is sprake van het gevoel dat lokale gemeenschappen opdraaien voor lasten terwijl ze er geen lusten voor terug krijgen. En ook het gevoel als landsdeel een ondergeschoven kindje te zijn – iets dat in het oosten, zuiden en noorden van ons land nu eenmaal veel voorkomt - zou wel eens een belangrijke rol kunnen spelen. Veel mensen voelen dat ze iets opgedrongen krijgen door politici die alleen Randstedse belangen behartigen en normaal gesproken met geen stok buiten de Randstad zijn te krijgen. Het is gemakkelijk dit aan irrationaliteit toe te schrijven, maar je kunt maar beter proberen hiermee om te gaan. Wat betreft wederzijds begrip en communicatie is hier nog een wereld te winnen - gedragswetenschappers, eat your heart out!

Wisselwerking

De wisselwerking tussen mens en technologie kent vele facetten, en dat zal in het Weichselien niet anders zijn geweest. 44.000 jaar later staat in het gebied van de Neanderthalervondsten een universiteit die 'High Tech, Human Touch' als motto voert. Het straalt uit dat we ons bewust zijn van de rijkheid van deze wisselwerking, en dat we daarom 'disciplinaire verzuiling' moeten proberen te ontstijgen. Er is wat dat betreft nog veel te winnen, maar er is er ook veel bereikt: er worden over de faculteitgrenzen heen allerlei interessante kruisverbanden tussen technologie enerzijds en gedragswetenschappen anderzijds ontdekt en geëxploreerd, resulterend in multidisciplinaire projecten. Het besef is er gelukkig bij velen: we kunnen veel aan elkaar hebben.

Peter de Vries is werkzaam als universitair docent bij de vakgroep Psychologie van Conflict, Risico en Veiligheid; hij heeft zowel een technische als sociaal-wetenschappelijke achtergrond. |

Terugblik op de hindernisrace naar erkenning in de wet BIG

'Technisch geneeskundige

Na een werkbezoek van minister Ab Klink van Volksgezondheid in 2008 leek erkenning van de opleiding technische geneeskunde in de wet BIG (Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg) een formaliteit. Toch duurde het nog ruim vijf jaar voor de champagne kon worden ontkurkt. Een terugblik op de 'hindernisrace' richting de wet BIG.

TEKST: PAUL DE KUYPER | FOTO: GIJS VAN OUWERKERK >

Half november werd er champagne gedronken bij technische geneeskunde. De Staatscourant meldde op de 13de van afgelopen maand dat 'Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. [...] hebben goedgevonden en verstaan' dat afgestudeerden van de opleiding technische geneeskunde (TG) per 1 januari 2014 worden opgenomen in de wet BIG (Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg). Dat betekent dat TG'ers zelfstandig een aantal medische handelingen mogen verrichten, zoals injecteren of katheteriseren. Tot nog toe mochten zij dat enkel onder verantwoordelijkheid van een arts.

Het betekent een erkenning voor de studie die in 2003 begon, aldus opleidingsdirecteur Heleen Miedema. Maar wel een erkenning waarvoor elf jaar lang moest worden overlegd met medische belangenbehartigers en politici in Den Haag. Miedema: 'Het was een hindernisrace.'

In september 2008 lijkt de finish van die race al in zicht. Minister Ab Klink van Volksgezondheid opent het academisch jaar aan de UT en brengt voorafgaand een werkbezoek aan technische geneeskunde. Klink noemt in zijn rede de opleiding technische geneeskunde 'een prachtig voorbeeld van innovatie in de wereld van technologische opleidingen'. Hij zegt toe technisch geneeskundigen op te nemen in de wet BIG. Medio 2009 zal dat rond zijn.

Miedema deelt taart uit om het nieuws te vieren. Vanaf 2002 heeft zij samen met Frans van Vught (oud-rector en medegrondlegger van de opleiding TG) en Peter Vooijs (wetenschappelijk directeur van technische geneeskunde) hard gewerkt aan BIG-erkenning. Ook Anne Flierman, oud-

collegevoorzitter en Eerste Kamerlid, gebruikte jarenlang zijn (politieke) netwerk om dit voor elkaar te krijgen. Miedema hoopte dat opname in de wet BIG in 2006 rond zou zijn, het moment dat de eerste lichting studenten aan de master begon, maar zomer 2009 zou ook mooi zijn. Dan worden de eerste masterbullen uitgereikt.

Zand in de motor

Maar er komt zand in de motor. Er verschijnen rapporten van de Inspectie voor de Gezondheidszorg en van de World Health Organization die pleiten voor een nieuwe beroepsgroep, omdat artsen niet zijn opgeleid om moderne medische technologie te gebruiken. Een steun in de rug voor technische geneeskunde, maar de rapporten zorgen wel voor vertraging. Velen voelden zich volgens Miedema verantwoordelijk voor de oplossing van het probleem wat resulteerde in nieuwe commissies en veel vergaderingen.

Pas in november 2009 komt de door Klink ingestelde commissie-Gevers met een analyse van de wet BIG. Die wet is volgens de Amsterdamse hoogleraar Gevers te statisch voor nieuwe beroepsgroepen. Er moet een artikel aan worden toegevoegd, artikel 36a, waarin geregeld wordt dat nieuwe beroepen in de BIG kunnen worden opgenomen voor een proefperiode van vijf jaar. Volgens Gevers horen TG'ers uit Twente in dit artikel 36a. Ze mogen negen van de veertien voorbehouden medische handelingen gaan verrichten: wel katheteriseren, maar niet iemand onder narcose brengen. Bijna een jaar later, in oktober 2010, verkondigt Peter Vooijs op het oprichtingscongres van de Nederlandse Vereniging voor Technische Geneeskunde (NVvTG) dat de opname van TG in de wet BIG 'zeer binnenkort geëffectueerd zal worden'. Er is dan nog wel goedkeuring nodig van

het ministerie, de Tweede Kamer en de Eerste Kamer. Volgens Miedema wil het ministerie van Volksgezondheid liefst dat meer universiteiten gaan opleiden tot technisch geneeskundige. 'Je wilt een beroepsgroep scherp houden en Twente heeft een soort monopolie,' vertaalt de opleidingsdirecteur het standpunt van de minister. De minister stelt daarom een nieuwe commissie aan – met daarin onder andere Anne Flierman en TNW-decaan Gerard van der Steenhoven – die in kaart moet brengen welke opleidingen in Nederland iets doen met 'technologie en zorg'. Ook komt er een werkgroep, onder leiding van Miedema zelf, die een competentieprofiel moet opstellen voor technisch geneeskundigen. Dat profiel stuurt Miedema begin 2011 naar minister Edith Schippers. Ondertussen blijft Flierman in Den Haag lobbyen voor een positief resultaat.

moet zich nu bewijzen'

Eerste Kamer: extra uitleg

Eind 2011 voegt Schippers twee beroepsgroepen via artikel 36a toe aan de wet BIG. Het gaat om de physician assistant en de verpleegkundig specialist, beroepen die volgens Miedema al langer bezig waren met BIG-erkenning dan technische geneeskunde. 'Wij kregen te horen dat we in februari 2012 in de wet zouden komen', aldus de opleidingsdirecteur.

Omdat diverse juristen ook hun zegje moesten doen, duurt het toch nog tot oktober 2012 voordat de Tweede Kamer het ontwerpbesluit om TG op te nemen in de wet BIG als hamerstuk aanneemt. Dan is de Eerste Kamer aan zet. De senatoren gaan niet akkoord omdat ze vinden dat de hoofdverantwoordelijkheid niet goed is vastgelegd. 'Een juridisch verhaal', volgens Miedema. In de tekst moet expliciet worden opgenomen dat

een technisch geneeskundige zelfstandig bevoegd is en verantwoordelijk voor het eigen handelen, maar dat hij vaak onderdeel is van een team waarin veelal iemand anders de hoofdbehandelaar is.

Na aanpassing stemt de Eerste Kamer er in juli 2013 alsnog mee in. In de maanden daarna adviseert ook de Raad van State positief, waarna koning Willem-Alexander zijn handtekening zet en Heleen Miedema de champagne kan ontkurken.

Onderschat

'Het voelde als een verantwoordelijkheid', blik Miedema terug. 'Ik was het verplicht aan onze studenten. Veel studenten zijn aan TG begonnen met de toezegging dat er spoedig een BIG-bevoegdheid zou zijn.' Dat heeft ze onderschat,

erkent ze. 'Steeds dacht ik dat het geregeld was. Ik had al eens bitterballen uitgedeeld en na het bezoek van Klink heb ik op taart getrakteerd. Ik wist niet dat het proces zo ingewikkeld zou zijn. In die elf jaar zijn er vier ministers geweest, meerdere ambtenaren op het ministerie, en ook op de UT hadden we natuurlijk bestuurswisselingen.' 'Achteraf ben ik wel blij dat het proces zo is gelopen', zegt Miedema. 'Ik moet eerlijk zeggen dat de tekst beter is geworden, genuanceerder. De basisgedachte is precies hetzelfde als bij onze eerste aanvraag in 2005, maar het is beter uitgekristalliseerd.'

Bewijzen

De hindernisrace naar de wet BIG mag ten einde zijn, op hun lauweren rusten kunnen TG'ers allerminst. Op de website van UT Nieuws zegt de in 2010 bij de opleiding afgestudeerde Sarvi Sharifi dat de BIG-erkenning pas het begin is. 'Nu moeten we ons bewijzen als technisch geneeskundigen en onze functie waarmaken.' 'Helemaal waar', reageert Miedema. Hetzelfde zegt Monique van Lier, secretaris van beroepsvereniging NVvTG. Artikel 36a geldt voor de komende vijf jaar. Na die periode wordt vastgesteld welke plaats technische geneeskunde definitief in de wet BIG krijgt, en welke handelingen daarbij horen. Beslist geen formaliteit, aldus Van Lier. 'We moeten de komende vijf jaar laten zien dat het belangrijk is dat technisch geneeskundigen de voorbehouden handelingen mogen verrichten.'

De NVvTG heeft daarvoor een kwaliteitsregister opgezet. Hierin documenteren technisch geneeskundigen alle medische handelingen die ze verrichten. Van Lier: 'Met dit register waarborgen we de kwaliteit van onze beroepsgroep.'

De informatie uit het kwaliteitsregister vormt de input voor de commissie die de BIG-erkenning moet evalueren. Dat gebeurt eind 2018, opnieuw een spannend moment voor TG. Maar, constateert Miedema tevreden, de afgelopen elf jaar draaide het om de vraag óf technische geneeskunde in de wet BIG kwam, straks gaat het alleen nog om wat de definitieve positie zal zijn. |

Verschillen tussen Vlaamse en Nederlandse studenten

De blokkers en de

Ruim zesduizend Nederlanders studeren dit collegejaar in Vlaanderen. Ze scoren schrikbarend slechter dan de Vlamingen. Geen wonder, zegt een van de Nederlandse studenten. 'Je hebt veertien jaar een totaal ander soort onderwijs gehad.'

TEKST: TIRZAH SCHNATER & JASMIJN FERMIE (HOP) >

'And this is the university library, built by the American architect Whitney Warren after the original one was bombed in the first world war.' De Leuvense stadsrondleider praat Engels met een zwaar Vlaams accent. Hij wijst naar het imposante gebouw met de zuilen, beelden en de klokkentoren op een groot plein middenin het centrum. Om hem heen staat een groepje nieuwe, internationale studenten: een Fransman, een Spanjaard, een Amerikaan, twee Chinezen, en hé, daar staan ook Florianne Reisch (22) uit Breda en Nicole Groot Zevert (20) uit Lichtenvoorde, die een master toerisme gaan doen. Ze vinden het leuk de stad beter te leren kennen, ook al zijn ze er al 'op kot', zoals dat in goed Vlaams heet.

Dit jaar telt de Leuvense universiteit 1.778 Nederlandse inschrijvingen; meer dan de Universiteit Antwerpen (1.772) en de Universiteit Gent (943). Het totale aantal Nederlandse studenten

in heel België staat momenteel op 6.178 en is de laatste tien jaar flink gestegen. De grote trek zuidwaarts is vooral te danken aan studenten die in Nederland zijn uitgeloot bij geneeskunde en diergeneeskunde, maar ook aan het lage collegegeld van 612 euro en de aantrekkelijke huurprijzen: je hebt al een ruim bemeten kot in het centrum voor driehonderd euro.

In Vlaanderen is het wezenlijk anders, hebben Florianne en Nicole al ondervonden. 'België is een soort Nederland, dacht ik', zegt Nicole, 'maar de mensen hier zijn bescheidener en beleefder, ook de studenten tegen elkaar en vooral tegen de professoren. Ze vinden ons direct en schrikken daarvan.' Ze hebben ook gehoord dat het er hier schoolser aan toe gaat. Nicole: 'Het stampen, dat zal wennen worden.'

En dat het wennen is, kan de doorgewinterde vierdejaars geneeskundestudent Job Engel (22) hartgrondig beamen. Hij heeft net een college klinische vaardigheden achter de rug, samen met vierhonderd andere vierdejaars. 'Zo'n groot col-

lege is typisch voor hier. Luisteren, opschrijven en dan blokken, blokken, blokken', vertelt Job. 'In Nederland kom je ver op inzicht. Maar er is een groot verschil tussen de stof snappen en de stof kénnen. Je hebt hier bovendien het semestersysteem, wat veel zelfdiscipline vraagt: twee keer twee blokken van tien weken met daarna grote examens, vaak mondeling. En in de zomer heb je één herkansing. De eerste twee jaar heb ik hier en daar flink geblunderd.'

Aanpassingsproblemen

Job is niet de enige Nederlander met aanpassingsproblemen. In 2012 haalde achttien procent van de Hollanders aan de KU Leuven het eerste jaar in een keer, tegen 43 procent van de Vlamingen. En niet iedereen herpakt zich, zoals Job. Een derde van de Nederlanders haakt af. Job weet nog dat er in het begin gezegd werd: 'Nederlanders, hier is het blokken', maar hij denkt dat velen zich er toch op verkijken. 'Geen wonder, je hebt veertien jaar een totaal ander soort onderwijs gehad.'

Het Vlaamse onderwijssysteem is zeer democra-

'De Vlaamse vriendschap is uniek'

Nederlander Job Engel (22) is vierdejaars geneeskunde aan de KU Leuven.

Waarom België? 'Ik was uitgeloot in Maastricht. Na een tussenjaar heb ik uit zekerheid voor Leuven gekozen. De stad leek me gezellig en de KU Leuven staat hoog aangeschreven.'

Eerste indruk? 'Formeel en afstandelijk. Op mijn eerste grote mondelinge examen was iedereen volledig in kostuum, ik had een nette blouse aan. En na een college een

kop koffie bij je komen drinken, daar aarzelen Vlamingen echt over. Het eerste jaar vond ik zwaar, zowel qua studie als qua sociaal leven.'

Leukst? 'De Vlaamse vriendschap, die is uniek.'

Minst leuk? 'De prijzen. Cashewnoten, vijf euro!'

Blijf je? 'Als er een goede opleidingsplek langskomt in Leuven, twijfel ik geen moment.'

Tips voor Nederlandse nieuwkomers? 'Doorzetten, vooral het eerste jaar, en geef de Vlamingen niet te snel op.'

brutalen

Verwarring voorkomen?

Leer dan dit lijstje uit je hoofd:

Pintje = biertje

Op kot gaan = op kamers gaan

Buizen = niet slagen

Neig = leuk

Stappen = lopen

Lopen = rennen

Dat marcheert niet = dat werkt niet

Hoe noemt u? = Hoe heet je?

Schoon kleedje = mooi jurkje

Stikop = doodmoe

tisch. Een toelatingstoets zoals bij geneeskunde is nergens anders toegestaan. Vlamingen met een totaal ongeschikte vooropleiding, maar ook Nederlandse havisten met een propedeuse van een willekeurige hogeschool of universiteit, kun-

nen allemaal binnenkomen. Gevolg: een wildgroei aan studenten.

De Antwerpse hoogleraar diergeneeskunde Peter Bols zegt dat het eerste jaar van zijn opleiding daarom noodgedwongen een selectiejaar is om het kaf van het koren te scheiden. En bij dat kaf zitten veel Nederlanders.

Maximum?

Moeten wij betalen voor al dat kaf, al die Hollanders? Een student kost de overheid in Vlaanderen namelijk tienduizend euro per jaar. Moet er geen maximum zitten aan hun aantal? Dergelijke vragen werden vorig jaar gesteld in het parlement.

'Niet terecht', vindt hoogleraar Bols van diergeneeskunde. 'Ik geef les aan gemotiveerde mensen, of dat nu Vlamingen zijn of Nederlanders.' Sterker: hij vindt die Nederlanders wel leuk, omdat ze zo mondig zijn. We wonen een hoorcollege van hem bij, voor een zaal vol derdejaars. De professor houdt bij wie er antwoord geeft op zijn vragen. Het wordt 5-1 voor de Nederlanders. 'Het is aangenaam ze in de colleges te hebben.'

Bols is niet de enige die ook de leuke kanten van

de Nederlanders ziet. Op de redactie van het Antwerpse studentenblad *Dwars* is een derde van de mensen Nederlands. Eindredacteur en student rechten Julie Colpaert vindt het makkelijker vragen te stellen tijdens college als ze ziet dat Nederlanders dat ook doen. En andersom vinden de Nederlanders het prettig om al die kennis straks te hebben, dat geeft ze misschien een voorsprong als ze werk gaan zoeken. Aan het Hollandse shoppubliek in 'hun' stad ergeren ze zich allemaal ('Je hoort ze overal bovenuit!'). Want: 'Je moet wel ne goeie Nederlander zijn!' Verschil zien de *Dwars*-redacteuren vooral in de manier waarop ze naar hun ouders kijken. Hoofdredacteur Thibault Winants: 'Onze ouders betalen alles, wij krijgen geen studiefinanciering, dan laat u ze niet uit de naad werken zodat gij kunt feesten.' Dat is minder zo in ons land, knikken de aanwezige Nederlanders, daar word je geacht zelfstandig te worden in je studententijd en ben je verantwoordelijk voor jezelf. Dat kan soms misgaan in het begin, erkennen ze lachend. |

Dit is artikel is mogelijk gemaakt met een Vlaams-Nederlandse Journalistenbeurs!

'Durf je mond open te doen'

Robert-Jan Lub (22) werd geboren in Nederland, maar voelt zich 'Belg'. Hij woonde 17 jaar bij Brussel en studeert nu civiele techniek aan de UT.

Waarom Nederland? 'Ik wilde eigenlijk naar de Koninklijke Militaire Academie (KMA), maar er waren problemen met mijn toelating. Omdat genisten van de KMA ook vakken volgen bij civiele techniek ben ik die studie gaan doen, met het idee dat ik dan later kon overstappen. Het bevalt zo goed, dat ik eerst dit wil afmaken.'

Eerste indruk? 'In België is infrastructuur en materiaal verouderd. Op de middelbare school zat ik bijvoorbeeld in banken waarin de krassen nog stonden van de ouders

van mijn vriendjes. Het valt meteen op hoe nieuw alles in Nederland is.'

Leukst? 'Je vindt hier makkelijk aanspraak. In België is het lastiger vrienden te maken, maar het worden vaak wel betere vrienden.'

Minst leuk? 'Nederlanders bemoeien zich wel heel veel met andermans zaken.'

Blijf je? 'Voorlopig wel, zeker als ik nog naar de KMA ga. Uiteindelijk zie ik mezelf wel teruggaan. België voelt als thuis komen.'

Tips voor Belgische nieuwkomers? 'Laat je niet afschrikken door jongens met een grote bek en durf zelf ook je mond open te doen.'

Gert-Jan Hospers schreef een boek over het 'plekeffect'

De gevoelens bij onze eigen straat of stad

Gert-Jan Hospers, docent economische geografie aan de UT en hoogleraar city- en regiomarketing aan de Radboud Universiteit, gaat in zijn nieuwe boek *Geografie en gevoel: wat plekken met ons doen* op zoek naar het plekeffect. Hij doelt hiermee op de invloed van plekken op onze gedachten, gevoelens en gedragingen. Bestuurders kunnen positief plekeffect inzetten om burgerparticipatie te stimuleren. 'Mensen willen zich best inzetten voor hun eigen straat of buurt.'

TEKST: SANDRA POOL | FOTO: ARJAN REEF >

Waarom dit boek?

'De positieve aanleiding is het delen van mijn vakgebied met een breed publiek. Iedereen heeft wat met plekken. Als je mij vraagt naar mijn favoriete plek, dan noem ik de regio en niet specifiek één gebied. Dat is deels beroepsdeformatie, maar het komt ook doordat ik graag fiets. Dan ben je met de omgeving bezig en zie je het landschap veranderen. De regio is een mooi schaalniveau. Ik schrijf elke zomer een boek. Dan sluit ik me thuis op en ga aan de slag. Het boek is gebaseerd op bestaand onderzoek, zowel theoretisch als empirisch. Ik selecteer wat interessant is, componeer het en maak het toegankelijk voor een breed publiek. Het is een goed voorbeeld van valorisatie.'

Je zei positieve aanleiding, is er ook een negatieve?

'Ja, ik wil een alternatief bieden. Onderzoekers zijn namelijk geneigd om regio's, steden, wijken en dorpen langs een meetlat te leggen. De zogeheten rankings, zoals de Atlas voor Gemeenten, een jaarlijkse vergelijking tussen de vijftig grootste gemeenten. Naar aanleiding van dit onderzoek ben ik naar Emmen geweest, de stad die onderaan de ranglijst bungelde. Ik sprak met inwoners. Zij vertelden mij dat ze volgens die ranking niet gelukkig mochten zijn in hun stad. Ze vonden de uitslag van het onderzoek pure onzin. Dat zette

me aan het denken en het idee voor een boek was geboren.

Een plek is namelijk meer dan een getal. Ik vergelijk het een matroesjkapop. Plekken zijn er in verschillende soorten en maten. Denk aan het huis, de straat, de wijk, de stad maar ook het land waar je woont. Ze roepen allemaal gevoelens op en hebben impact op onze gedachten en gedragingen. In mijn boek noem ik dat het plekeffect.'

Wat is voor veel mensen een favoriete plek?

'Vaak noemen mensen de stad. Grote steden als New York, Berlijn of Amsterdam brengen een bepaalde fascinatie met zich mee. Het straatleven, de mensen, de diversiteit, er gebeurt wat. Dat spreekt tot de verbeelding en maakt een stad *the place to be*. Helemaal wanneer er ook voldoende groen te vinden is.'

Wat is je boodschap in het boek?

'In het boek komen acht geografische schaalniveaus aan bod: het land, de regio, de stad, de wijk, het platteland, het dorp, de straat en het huis. Ik wil duidelijk maken dat plekken bepaalde beelden en gevoelens bij mensen oproepen, bijvoorbeeld omdat hun kinderen er geboren zijn of omdat ze er al jaren wonen. Die gevoelens kunnen prima ingezet worden voor actief burgerschap. Veel mensen zijn bereid zich belangeloos in te zetten voor de buurt of straat waarin ze wonen. Die lokale energie kunnen politici nog beter gebruiken.

Bovendien wil ik een aantal mythes doorprikken. Je mag windmolens haast niet mooi vinden. Dat is wat we mee krijgen, landschapsvervuilend, terwijl in Duitsland niet zo negatief gedacht wordt over windmolens. Daar leren kinderen op school al dat ze goed zijn voor duurzame energie. De Hollandse meesters namen de molens van weleer op in hun schilderijen en nu vinden we ze mooi. Een beetje flauw misschien, maar het laat wel zien dat landschapsbeleving verandert.'

Wie heeft belang bij jouw boek?

'Het biedt bestuurders handvatten waarmee ze aan de slag kunnen. Provincies als Zeeland, Drenthe en Limburg en regio's zoals Twente en de Achterhoek hebben belang bij het boek. Ze kampen met problemen als vergrijzing en krimp. De economische verschillen tussen gebieden in Nederland worden groter. Maar lijstjes doen geen recht aan de persoonlijke band die mensen met een plek kunnen hebben. Het plekeffect kan mensen stimuleren om zich in te zetten voor hun dagelijkse leefomgeving. Bestuurders kunnen burgerparticipatie koppelen aan een straat of een wijk. Mensen willen zich namelijk best inzetten voor hun eigen buurt.'

Kun je een voorbeeld geven?

'Een hoofdstuk gaat over de straat. De straat brengt mensen met elkaar in contact. Of het nou in de oude DDR is of in het huidige Egypte, mensen gaan de straat op. De straat is de openbare ruimte bij uitstek en voor iedereen toegankelijk. Om te weten hoe je een straat aantrekkelijker maakt, moet je weten wat mensen ervaren als ze er lopen. In Duitsland zijn onlangs experimenten geweest met een simulatiepak. Als je het aantrekt, voelt het alsof je in het lichaam van een tachtigjarige zit. Ga je daarmee de straat op, dan weet je hoe een bejaarde de openbare ruimte ervaart. Je komt erachter waar behoefte aan is. Een extra bankje bijvoorbeeld om uit te rusten. Daar kunnen bestuurders hun voordeel mee doen.'

UNIVERSITEIT TWENTE

Vrijhof Cultuurcentrum

Dinsdag 10 december, woensdag 11 december en donderdag 12 december

20.00-22.00 uur Amphitheater Vrijhof

Contramime: decembervoorstelling

Contramime biedt een unieke avond cabaret. Met een combinatie van man en vrouw, jong en oud, sketches en liedjes, kippen en eieren, en cornflakes en giraffen zorgen de spelers van Contramime voor een onvergetelijke avond.

Woensdag 11 december, 20.00 - 23.00 uur Agora Vrijhof

Stubiba: Jazzcafé

De Utmost Bigband en het Far East Jazz Orchestra gaan er tijdens dit Jazzcafé weer een swingende avond van maken. Voor de pauze laat de Utmost zich horen en daarna maakt het Far East Jazz Orchestra het spetterend af.

Maandag 16 december, 12.35 - 13.35 uur

Amfitheater Vrijhof

Miss Molly & Me: Travellers

Catchy songs with a lot of heart. During the tour of the debut show Rewind and Say Hello Miss Molly & Me shouted that she was going to conquer the world. And yes, that's exactly what she's doing right now and what the new show Travelers is about.

Woensdag 18 december, 12.30 - 13.30 uur Audiozaal Vrijhof

Optreden van Twente University Singers

Woensdag 18 december, 20.00 - 22.00 uur, Audiozaal Vrijhof

Concert Twents Studentenchor: Sin, Repentance and Forgiveness

For it's winter program, the Twente Student Choir (TSK) selected a number of English choral works dealing with the subjects of sin, repentance, forgiveness and death and ranging from the renaissance period to the modern era.

Donderdag 19 december, 20.00 - 22.00 uur, Agora Vrijhof

Nest: Nestvlieders

Met trots presenteert theatervereniging NEST haar nieuwste sterspelers! In deze voorstelling vertonen de cursisten van de NEST-toneelcursus hun verworven theaterkunsten met een bonte compilatie van de lessen.

Donderdag 19 december, 20.00 - 22.00 uur, Audiozaal Vrijhof

Concert van StudentenHarmonie-orkest Twente SHOT

STUDIUM GENERALE

Tuesday 10 December, 19.30 - 21.00 hrs. Vrijhof/Amphitheatre. Entrance is free.

THE HUMAN BRAIN PROJECT

The human brain is the most complex 'machine' in the universe. It contains almost a hundred billion neurons connected by a hundred thousand billion synapses. The Human Brain Project aims to simulate a complete human brain in supercomputers that are a thousand times more powerful than the computers we have today. Prof. dr. Paul Tiesinga is full professor Neuro Informatics at the Donders Institute in Nijmegen. His group participates in The Human Brain Project.

Dinsdag 17 december, 19.30 - 21.00 uur. Vrijhof/Agora. De toegang is gratis.

RUSLAND VANDAAG

In 2012 werd Poetin voor de derde keer tot president verkozen. Duizenden demonstranten gingen de straat op, maar Poetin zit nog altijd stevig in het zadel. Drs. Marie-Thérèse ter Haar is Ruslanddeskundige en eigenaar van bureau Empirique, een reis- en adviesbureau voor Rusland en Oost-Europa. Ze is auteur van o.a. Poetins erfdeel en Rusland in de 21ste eeuw.

RECENSIE

The Hunger Games

De verfilming van het eerste Hunger Games boek uit 2012 deed het vrij matig bij de critici. Bioscoopgangers over de gehele wereld dachten hier echter anders over en de film werd een daverend succes.

Eind november verscheen het tweede deel van de trilogie in de Nederlandse bioscopen. Krijgt het publiek wederom iets lekkers voorgeschoteld, of blijft men hongerig achter?

Het antwoord op deze vraag zal voor iedereen anders zijn, maar ten opzichte van deel één is hier sprake van een flinke stap vooruit. De film voelt meer als een geheel aan en er is meer ruimte voor de achtergrondverhalen. Feit blijft echter dat we hier te maken hebben met een boekverfilming en dat beperkt de makers in hun vrijheid. In de praktijk betekent dit dat prachtige scenes soms worden opgevolgd door scenes waarbij het lijkt alsof men zich 'verplicht' voelde om deze in de film te stoppen.

Het geheel is een zeer degelijk product. Een enorm sfeervolle film, die nergens verrassend is, maar ook nergens verveeld. Liefhebbers van de boeken en de eerste film kunnen hier met een gerust hart hun geld aan uitgeven. De meer neutrale kijkers adviseer ik eerst enkele trailers te bekijken. The Hunger Games: een typisch geval van love it-or hate it.

Dennis van der Veen

Ken je klassiekers

THEATERGROEP ALUIN

De makers van het succesvolle Ken je Klassiekers! (tien theaterklassiekers in 1 uur) spelen een nieuwe show, zonder spot en zonder vroomheid, zonder oordeel over het geloof, maar hartstochtelijk en speels en vooral vol van het besef dat de Bijbel een boek is waar je wat van moet weten. Aluin speelt zowel klassieke als originele stukken, eigen producties en coproducties. En zonder uitzondering oersterke verhalen.

Maandag 9 december 12.35 - 13.35 Amphitheater Vrijhof

Boegbeeld neemt afscheid

Ondanks het feit dat ze jarenlang tussen alle studenten de enige UT-medewerker in het team was, heeft Marit Ruitenberg zich nooit een vreemde eend in de bijt gevoeld. De 28-jarige hockeyster van Drienerlo dames 1 neemt na ruim vijf jaar afscheid en kijkt terug op een geweldige periode.

TEKST: JOCHEM VREEMAN | FOTO: GIJS VAN OUWERKERK >

Toen Marit Ruitenberg groen licht kreeg voor een aanstelling aan de Universiteit Gent, schoot de gedachte door haar heen. Bij de oud-promovendus en (nu nog) docent psychologie aan de UT kwam direct het besef: 'Ik moet afscheid nemen van mijn hockeyteam bij Drienerlo', zegt ze met enige ontroering. 'In Gent krijg ik een post-doc aanstelling voor een jaar. Ik verlaat dus de UT én Drienerlo.' Inmiddels staat ze op het punt van vertrek naar België en speelde ze de laatste wedstrijd met het eerste damesteam van de hockeyvereniging. Marit Ruitenberg droeg jarenlang de aanvoerdersband (nu doen Robin Kroeze en Esther van de Ven dat) en heeft bij Drienerlo zo'n honderd potjes hockey achter haar naam staan. Ze is een van de bepalende speelsters in het team. Op de vraag naar mooie herinneringen schieten haar telkens nieuwe dingen te binnen.

'De vele teamweekenden, het lustrumfeest in Atak, sinterklaas, de borrels en natuurlijk het hockey zelf. Want dat wil ik wel vooropstellen: ik ben gek van het spelletje. Ik ben op mijn 14e begonnen met hockey en hoewel dat relatief laat is, was ik meteen verliefd op de sport. Toen ik in 2008 naar Twente kwam, heb ik me meteen aangemeld bij Drienerlo. Ik werd al vrij snel aanvoester van het eerste damesteam, waarmee we al die tijd in de derde klasse hebben gespeeld. We zijn vaak geëindigd in de subtop, een knappe prestatie als je ziet hoeveel moeite we elk seizoen hebben om een team op te bouwen. Ook dit seizoen gaat het inmiddels lekker. Na een stroef begin hebben we inmiddels al een tijdje niet verloren.'

Marit voelt zich als een vis in het water tussen alle studenten uit haar team. Bovendien is ze met haar 28 jaar geen al te rare 'uitschieter'. 'Al moet ik de borrels op zondagavond in ons clubhuis (zeg niet 'kantine', dat is uit den boze in het hockey, red.) soms laten schieten. 'Ik moet de volgende dag natuurlijk gewoon werken'. Aan het clubhuis, beter bekend als de Boortoren, bewaart ze mooie

herinneringen. 'Wat mij betreft het meest karakteristieke clubhuis in Nederland. Tegenstanders die er nog nooit geweest zijn, kijken hun ogen uit. Al kijken ze wel raar op als ze horen dat wij geen kleedkamers hebben. Veel van hen blijven desondanks lang hangen voor een biertje. Of hockey een studentensport is met veel bier en ouwehoeren? Ja, dat stereotype klopt wat mij betreft. Maar zo lang de prestaties daar niet onder lijden, heb ik dat nooit een probleem gevonden.' Een echt dieptepunt kan Marit niet noemen, maar een puntje van kritiek op de verenging wil

UT Nieuws gaat dit collegejaar op zoek naar bijzondere captains. Wat is hun drijfveer, hoe voelt het om aanvoerder te zijn en hoe staat hun club ervoor? In aflevering 3: Marit Ruitenberg van hockeyvereniging Drienerlo .

ze nog wel kwijt. 'Het eerste damesteam heeft, net als de heren, geen coach. Die hebben we wel eens gehad, maar het blijkt nu moeilijk er een te vinden. Geen idee of dat het bestuur te verwijten valt, maar jammer is het zeker. De prestaties waren absoluut nóg beter geweest als we een goede coach zouden hebben. Iets voor mij in de toekomst? Daar zeg je me wat. Ik kom zeker weten terug bij de vereniging. Sowieso om de contacten warm te houden, maar misschien ooit als hockeycoach. Maar voorlopig ga ik Drienerlo verschrikkelijk missen.'

Jan Walburg, bijzonder hoogleraar positieve psychologie aan de UT

'Ruimte geven om tot

Positieve psychologie is 'hot'. Sinds de opkomst van de stroming, rond 2002, zijn er al achttienduizend publicaties verschenen. En de eerste Landelijke Dag van de positieve psychologie, die in november werd gehouden op initiatief van Ernst Bohlmeijer, overtrof alle verwachtingen. Er was zelfs een wachtlijst. Jan Walburg, directeur van het Trimbosinstituut en sinds medio 2013 bijzonder hoogleraar positieve psychologie op de UT, ziet het met tevredenheid aan. Al is er nog veel werk te verzetten.

TEKST: DITTA OP DEN DRIES | FOTO: RIKKERT HARINK >

Positieve psychologie is de bestudering van de omstandigheden waarin mensen tot bloei komen. De wetenschap van het welbevinden. Daarmee is het meteen ook een stroming die iedereen aangaat. Ieder mens krijgt in zijn of haar levensloop te maken met ups-and-downs.

'Positieve psychologie streeft niet naar levens zonder negatieve ervaringen. We maken allemaal tegenslagen en verliezen mee. Die horen bij het leven. Als we daar goed mee om (leren) gaan, kan er zelfs sprake zijn van groei. Vroeger was 'afwezigheid van ziekte' de definitie voor welbevinden. Maar tegenwoordig is dat: het vermogen om je aan te passen, jezelf te managen', legt Walburg uit.

'We leven in een echte kennismaatschappij. Een maatschappij ook die razendsnel verandert. Dat vraagt veel van ons en van onze mentale conditie. Cijfers die het CBS in november bekendmaakte onderstrepen dat. De afgelopen jaren is er in Nederland meer arbeidsverzuim door psychische dan door fysieke stoornissen.

Tien jaar geleden waren gewrichtsstoornissen en ademhalingsstoornissen de koplopers in oorzaken voor ziekteverzuim. De afgelopen tijd zijn angst en depressie de voornaamste redenen voor uitval. Dat is een belangrijke indicatie, die aantoont dat we meer aandacht moeten besteden aan het welbevinden van mensen.'

Toepasbaarheid

Positieve psychologie is toepasbaar op veel terreinen. In het bedrijfsleven, in de gezondheidszorg, op scholen en universiteiten. Walburg: 'Neem

basisscholen. Die mogen geen productiefabriek van Cito-toetsen worden. Het is nodig dat we een nieuwe generatie leren hoe ze flexibel kunnen omgaan met maatschappelijke veranderingen. Hoe

ze zich staande kunnen houden bij tegenslagen en verlies. Die vaardigheden zijn van wezenlijk belang voor welbevinden in de rest van ieders leven. In het bedrijfsleven moeten we ervoor zorgen dat werknemers geen 'productievee' zijn. Werknemers moeten zich kunnen ontwikkelen. Daar voelen zij zich prettig bij. Dat lijkt een 'zacht verhaal', maar in de praktijk blijkt dat mensen die hun talenten de ruimte mogen geven productiever zijn dan mensen die van hun baas een target opgelegd krijgen. Er is zelfs een enorme productietoename, van 30 procent. En daarmee houdt het meteen op een 'zacht verhaal' te zijn. Het mentale kapitaal is essentieel voor een goed functionerende kenniseconomie. In Nederland wordt gelukkig steeds meer erkend dat inzetten op welbevinden van

bloei te komen'

maatschappelijk belang is. Positieve psychologie is niet alleen theorie, maar kan in de praktijk worden toegepast. Heel gericht. Een bedrijf als Shell bijvoorbeeld werkt actief aan het vergroten van de veerkracht van medewerkers.'

Chronisch zieken

Juist vanwege die brede toepasbaarheid legt Walburg op UT de focus op twee gebieden: chronisch zieken en positieve sociale innovatie. 'Als je chronisch ziek bent is het moeilijk om je mentaal overeind te houden en tot bloei te komen. En tóch kan dat. Een vakgroep in Heidelberg heeft onderzoek gedaan onder ouderen die lijden aan ouderdomsgerelateerde grijze staar. Wat deed het verlies van hun zicht met hen? Er was een groep

die depressief werd en een groep die de veerkracht behield. 'Nu kan ik geen tv meer kijken en nooit meer mijn kleinkinderen zien', dacht de eerste groep. De andere groep dacht: 'ik kan nu geen tv meer kijken, maar ik kan nog wel luisterboeken horen'. Het is duidelijk een manier van denken en gedachten zijn bij te sturen. Natuurlijk, je bent kind van je eigen dna, maar het is zeker mogelijk om met cognitieve strategieën te leren om jezelf beter aan te passen aan veranderende omstandigheden.'

Positieve sociale innovatie

'De focus op positieve sociale innovatie past wonderwel bij een universiteit', zegt Walburg. 'Een universiteit heeft innovatie nodig om tot

toepassingen te komen. In een kenniseconomie veranderen processen voortdurend. Dat betekent dat ook mensen moeten blijven ontwikkelen en veranderen. Het invoeren van innovatie vergt aanpassingsvermogen. Op een universiteit kunnen mensen tot bloei komen als ze de ruimte krijgen om hun talenten te ontwikkelen. Laat mensen doen waar ze goed in zijn, ga op zoek naar hun toptalent. Dat geldt uiteraard ook voor studenten. Een universiteit kan stipt aansluiten bij de eisen die het vak vraagt, maar kan ook aansluiten bij het talent van de student. Daardoor gaan studenten excelleren. Het kost wat tijd om daar in te investeren, maar die extra tijd win je moeiteloos terug als studenten excelleren. Creatief talent is ons maatschappelijk kapitaal.'

Toekomst

Het is geen toeval dat de leerstoel Positieve Psychologie, de eerste in Nederland, op de UT is beland. 'Het past helemaal in de traditie van de UT', zegt Walburg. 'Er wordt hier al veel onderzoek gedaan naar welbevinden. De vakgroep van Ernst Bohlmeijer zet, in samenwerking met het Trimbosinstituut, de gemeente Enschede en Menzis, projecten op die het welbevinden van mensen ondersteunen en zo voor meer gezondheid in de regio zorgen. De komende jaren wordt veel onderzoek ingezet, onder meer naar het toepassen van welbevindentherapie in de geestelijke gezondheidszorg.

Positieve psychologie wil de bestaande psychologie niet veranderen, maar juist aanvullen. Walburg: 'In de psychologie is de aandacht grotendeels gericht op negatieve ervaringen en op het verleden van de mens. Dat domein verschuift. Positieve psychologie richt zich op de toekomst. Niet alleen op de toekomst van kwetsbare groepen, maar ook op die van mensen met een succesvol leven. Met extra kennis ondersteunt de positieve psychologie iedereen tot een betere mentale conditie. En dat leidt weer tot een gezonder en langer leven.'

Jan Walburg houdt op 12 december zijn oratie. Titel: Een bloeiende samenleving.

'Ik schrik niet meer van slapende taxichauffeurs'

TEKST: PAUL DE KUYPER | FOTO: GIJS VAN OUWERKERK >

Projecten. 'Het ITC heeft altijd veel projecten in ontwikkelingslanden gedaan. Het is mijn taak als *project officer* om projectmogelijkheden in kaart te brengen, de wetenschappelijke staf te assisteren bij het schrijven van projectvoorstellen en vervolgens het contract binnen te slepen. De eerste keer ga je naar een land om een inventarisatie te maken. Wat zijn de mogelijkheden? Welke universiteiten zijn er? Op basis van die informatie maak je een strategisch plan voor dat land.'

De projecten variëren van een universiteit helpen om een nieuwe cursus te introduceren tot kleinere trainingsactiviteiten zoals opfriscursussen. Uiteraard doen we ook veel researchprojecten. Daarnaast ben ik betrokken bij het opzetten van Joint Educational Programmes waarin we samen met buitenlandse universiteiten cursussen aanbieden. Studenten doen een deel van de studie op de thuisuniversiteit en een deel op het ITC. Na afloop krijgen ze een dubbele graad, een van ITC en een van de thuisuniversiteit.'

Jubileum. 'Ik vind dat bij de integratie van ITC in de UT wel wat meer naar onze unieke ervaring mag worden gekeken. ITC is in het buitenland veel bekender dan de UT. Ik hoorde dat er een studie loopt naar hoe het projectmanagement bij de UT verbeterd kan worden. Bij die studie is ITC niet eens betrokken. Terwijl wij veel meer projecten doen.'

Begin november kreeg ik een speldje omdat ik 25 jaar in dienst ben. Er staat Universiteit Twente op, maar zo voelt het niet. Dat bedoel ik niet negatief. Het grootste deel van die 25 jaar werkte ik gewoon voor ITC. Ik heb veel van de wereld kunnen zien en ik ben nog geen dag met de pest in mijn lijf naar mijn werk gekomen. Ik voel me bevoorrecht.'

Pionier. 'Als *project officer* heb ik altijd veel gereisd. Voor ITC ben ik bijna 1700 dagen in het buitenland geweest. Moet je nagaan, dat is bijna vijf jaar. Ik ben *all over the place* geweest, zoals in Ghana, Zimbabwe, Vietnam, Indonesië, Mongolië, China. Dat laatste land ken ik het best; ik ben er 52 keer geweest. In het begin waren wij pioniers. Je zag nog bijna geen buitenlanders. Ik heb wel eens in mijn eentje – nou ja, met een Chinese begeleider – in de Verboden Stad rondgelopen. Uniek, dat is nu ondenkbaar met alle toeristen. Mijn favoriete stad is Hanoi. Daar hebben ze veel galerijtjes met prachtige schilderkunst. Ik heb mijn huis inmiddels volhangen met Vietnamese schilderijen. Als ik daar een paar weken zat, ging ik elke avond onderhandelen over een doek dat ik graag wilde hebben.'

Reizen verveelt nooit, je beleeft steeds nieuwe avonturen. In Wuhan, China, hadden ze disco's in keldertjes van vervallen gebouwen. De Chinezen keken enorm naar de buitenlanders. Als ik op de dansvloer mijn arm omhoog deed, zag je alle Chinezen hetzelfde doen. Van alles maak je mee. Ik zat

niet zo lang geleden met een collega in een taxi en ik merkte dat de Chinese chauffeur in slaap viel. Ik porren om hem wakker te maken. Ik had het al eens eerder meegemaakt, dus ik schrik er niet echt meer van. Je leert dat je op dat soort dingen moet letten.'

Bergsport. 'Ik heb een aantal jaar geleden het boek *Into thin Air* van John Krakauer gelezen over de beklimming van de Mount Everest in een jaar dat op die berg alles fout ging. Krakauer beschrijft een dag dat te veel ploegen de Everest wilden beklimmen. Ze kwamen in slecht weer en een aantal bergbeklimmers overleefde het niet. Sinds ik dat boek heb gelezen ben ik geïnteresseerd in klimmen. Ik kijk vaak bij De Slegte of ze boeken over bergsport hebben. Die wereld is zo fascinerend. Het is ieder voor zich. Je kunt op die hoogte geen stap te veel doen. Je kunt anderen niet helpen. Als je collega's sterven moet je ze achterlaten. Heel bizar.'

Ik vind het fantastisch erover te lezen, maar zelf klimmen is niks voor mij. Het enige dat ik een beetje met bergen heb is mountainbiken. Ik heb al tien jaar een kunstheup. Dan moet je geen al te ruige dingen doen. Eigenlijk is mountainbiken al te gek. Toch doe ik elk weekend een rondje, en soms doordeweeks op mijn seniorenmiddag. Rondom Enschede zijn veel leuke routes. Kijk, op mijn whiteboard hangt een foto van een elektrische mountainbike. Voor als ik straks niet meer bergop kom. Voorlopig heb ik die niet nodig hoor.' |

Paul Schoonackers

NAAM:	Paul Schoonackers
FUNCTIE:	senior project officer, faculteit ITC, en voorzitter van de faculteitsraad ITC
GEBOREN:	29 maart 1951 in Amsterdam
OPLEIDING:	economie aan de Vrije Universiteit
WOONT:	in Enschede
BURGERLIJKE STAAT:	samenwonend, twee dochters, twee zonen, een kleinzoon en twee kleindochters
TELEVISIE:	'De laatste tijd ben ik helemaal weg van series als <i>Borgen</i> en <i>Breaking Bad</i> . Vooral die laatste is sterk verslavend.'
FILM:	'Ik kan iedereen <i>Planes, Trains and Automobiles</i> aanraden. De ultieme feel-good movie, echt een familiefilm voor in de kerstvakantie. Of een klassieker als <i>Dumb and Dumber!</i>
BOEK:	'Ik vond <i>A Short History of Nearly Everything</i> van Bill Bryson heel indrukwekkend. Zo leer je op je ouwe dag nog wat bij.'

Spreading the good news:

UT helps promote device help diabetic patients

Following its win of the Rabobank Herman Wijffels audience award, Inreda Diabetic's artificial pancreas attracted a lot of media attention. And rightly so, given that this device can make a world of difference to the lives of diabetes type I patients.

TEXT: MARLOES VAN AMEROM | PHOTO: GIJS VAN OUWERKERK

In the meantime, the company generated the support of the Dutch Diabetes Foundation as well, which has put the project up for crowdfunding and serves as a networkbroker. Given that the device in question can greatly improve the treatment of diabetes type I: insulin dependent diabetes, by automating and regulating patients' insulin intake, these tokens of support are perhaps little surprising.

Benefits

But how exactly does the device work? Inreda

Diabetic invented a closed-loop bihormonal artificial pancreas. This breakthrough in diabetes management ensures the automated administration of insulin and glucagon, while non-stop monitoring the patient's glucose level. For diabetes type I patients, of which they are 80100 in Holland alone, maintaining glucose levels in the normal range is essential to prevent complications like blindness, heart and cerebral infraction, foot ulcer or amputations. By using an artificial pancreas, injecting insulin multiple times a day becomes a thing of the past, just like counting carbohydrates, for diabetes type I patients.

That the device seems to seamlessly fulfill the needs of diabetes patients is perhaps no coincidence; it's exactly what motivated its inventor Robin Koops, himself a diabetes type 1 patient. His ability to proactively tackle and improve the treatment of his disease sounds like something out of a fairytale.

After visiting his diabetes nurse for his annual check-up in 2003, Koops became convinced that there should be a better treatment for his disease through new technology. In order to develop a first prototype of the system, Koops sought the assistance of two of his friends. One – Rob Koebrugge – was specialized in software development, whereas the other – Joost Bonhof – had extensive knowledge about the needs of diabetics and current diabetes treatments.

In 2004, the first prototype of the pancreas, then still the size of a small closet, was ready for Koops to try out on himself. A lack of sponsorship hampered the ability to start official clinical trials, as a result of which the innovation project got hold up between 2006 and 2007. After finding an investor, the project could move forward once more. To that end, Inreda Diabetic Ltd. was founded in 2008.

Since then Inreda has been pretty active: the small enterprise is currently developing its fourth prototype, which is the size of a smartphone. In the meantime, the innovative SME has also embarked on a three year long research project funded by the European Commission entitled Portable Bihormonal Closed Loop for Diabetes (PCDIAB). The main goal of the project is to bring a portable bihormonal artificial pancreas to the patient's home. It is also through this project that UT's NIKOS got involved in the project, by means of work package leader and PCDIAB executive board member Ariane von Raesfeld and her PhD student Tamara Oukes.

What the bleep is...

Voor pampus liggen

Chances are that you might have heard this expression from your Dutch friends after a night of heavy partying on their side or during a pub crawl. In the literal sense, the expression referred to ships that used to have to wait in a queue in front of a sandbank in the IJlake (then still called the Zuiderzee) until the tide was high enough to lift them over, allowing them to reach their final destination in the west: the nearby Amsterdam harbor. Considering that the long wait created considerable discomfort, Amsterdam's city council was keen to ensure that ships kept making their way to its harbor—instead of sailing off to main competitor Antwerp's one. To that end, they copiously provided the captains and their crew, with not just free water, food and soap, but also with free alcohol and prostitutes. This kept

most of the menfolk busy into the small hours. As a result of the heavy drinking that ensued, many a man ended up lying on the Pampus sandbank, no longer able to stand on their feet or sleeping off their hangovers. These events in the 17th and 18th century gave the expression the meaning it has today; 'voor pampus liggen' ('lie for pampus') means to be exhausted or knocked out due to an overdose of either drink or food. Fortunately, the seafarers' behavior could not be seen from Amsterdam's weeping tower, located at the front of the city, from where the womenfolk waved off their loved ones going to sea – or warmly welcomed them upon arrival. Later on, the sandbank got extended and turned into a proper little island, also named Pampus. It contains a fortress and can be visited from Amsterdam during summers.

that can

NIKOS researchers Ariane von Raesfeld (r.) and Tamara Oukes with the artificial pancreas: 'Besides helping out diabetes patients, this invention can also help reduce healthcare costs.'

Remaining challenges

No matter how promising an invention may be, its developmental path is likely to have leaps and bounds. Inreda's artificial pancreas still has to overcome two major constraints. First, the accuracy of the available sensors to measure the blood glucose levels is constrained. This is problematic, 'because only when the blood glucose level is accurately measured, can the pancreas administer the right dose of insulin or glucagon. Inreda Diabetic has tried to solve this issue by using two sensors that can check one another; this diminishes the chance that the measured blood glucose level will vastly deviate from the actual value,' explains von Raesfeld.

Second, the stability of the glucagon is currently limited. Glucagon, a hormone produced in the pancreas which, in contrast to insulin, increases blood glucose levels, is traditionally used as a last resort to boost extremely low blood glucose levels.

Inreda Diabetic wants to give it a more promi-

nent role in controlling the blood glucose level, however. To avoid huge amounts of wasted glucagon, and associated costs, Danish company Novo Nordisk is, among others, developing a more stable glucagon suitable for the use in an artificial pancreas. 'This is all part of the PC-DIAB project,' says von Raesfeld, whose tasks include the dissemination of information on the use of the artificial pancreas, marketing the device and facilitating cooperation between cooperation between researchers, users and producers.

She expects the artificial pancreas to be market ready around the start of 2016. 'By then, the artificial pancreas should have gained its CE marking from the DEKRA, a marking necessary for all products to be allowed at the European market.'

David versus Goliath

In spite of the impressive support that Inreda

has managed to secure, there is no guarantee that the small company will be the first to introduce the artificial pancreas on the market. 'There are also other several artificial pancreas projects facilitated by large multinationals,' says Tamara Oukes, whose PhD explores the effect of the presence of large organizations in innovation projects of small enterprises like Inreda Diabetics over time. 'For instance, Medtronic recently brought the MiniMed on the market. Having said that, this device has far less functionalities than Inreda Diabetic's one with its multi-hormonal closed loop system. Also, Inreda Diabetic was the first to test a bi-hormonal reactive artificial pancreas in a home situation and is the first to be reviewed for the CE marking for the European market.' Still, being several steps ahead should not make one compliant, she then notes. 'Giving today's highly competitive medical market, only time will tell who will actually win this race.' |

Fabienne van der Kleij

'Education is still very paper oriented'

Where other students can't wait to see the day when they won't have anything to do with tests anymore, Fabienne van der Kleij made it the topic of her PhD. Finishing 19 December, she has become an expert in how feedback in computer-based assessments can contribute to better learning results. It took her to Tel Aviv and Paris, and Brisbane awaits her.

TEKST: MARISKA ROERSEN | FOTO: GIJS VAN OUWERKERK >

It was difficult to get a hold of Fabienne. She just came back from Paris, where she was the keynote speaker at the conference of the European Association for Educational Assessment. 'I had won the New Assessment Research Award, being the keynote speaker was my prize. I was probably the youngest one there, but they really acknowledged me as an expert.' It was particularly Fabiennes contribution to the clarification of concepts in formative assessment literature that was warmly welcomed. 'People were craving clarity.'

No time for feedback

Before Paris, the PhD candidate had a similar experience in Tel Aviv. This is where her research on the effects of different feedback-types in computer-based assessments made her win another international award. 'The official deadline to submit papers had already passed when I found out about this opportunity on LinkedIn. Fortunately, they moved the deadline, which gave me one week to try and get in. I think I won because my research really fitted the conference theme and they appreciated its quality.'

Fabiennes research focuses on a relatively unexplored area, but computer-based learning is of increasing importance. According to the PhD candidate, who also teaches

at the University of Leiden, there is just no time anymore to give extensive individual feedback to every student. 'If there's one person who knows how to give good feedback, it would be me. But there's just no time so you're automatically restricted to providing the general picture, which can be frustrating at times.'

Paper vs computer

The doctor-to-be executed her research at Cito, the Dutch institute for educational measurement, that also financed her work. She believes one of the benefits of automation is that students can receive direct feedback and don't have to wait for their lecturer to find a moment to read everything and respond to that. Downside is that the required systems are not really ready yet. 'As much as we'd like to think we live in a computer era, education is still very paper oriented. I hope my findings will be used to research the topic further, and to start putting it into practice,' Fabienne explains. 'Educational apps and online open courses could be a good starting point to do that.'

Fabienne has some other plans for herself, as her biggest adventure is yet to come. 'I'm emigrating to Australia in January. Me and my husband are going to live in Brisbane, which has been my wish for about six years. I postponed my dream to do this PhD and hope to be able to continue working on this topic. In vast Australia, distant learning is quite common. Now is the perfect time to go.' |

PhDs are the backbone of our university. But who are they? Every month, we introduce another PhD candidate to you. This month: Fabienne van der Kleij, PhD candidate at the Research Center for Examination and Certification in the faculty of Behavioural Science.

In some ways, the university could be considered an airport in its own right. We send students and staff to the most exotic destinations and receive people from places that are unimaginable. Who is coming in and who is going out? This month: Caralina Weltschinski and Fan Liji.

TEXT: MARISKA ROERSEN >

In

Out

Who's in?

Fan Liji, vice manager at the Shipment Department of the largest Chinese steel-making company Baosteel from Shanghai.

Doing what?

'I am spending three months at this university, together with four of my colleagues, to learn about innovation and to get a more entrepreneurial attitude. Baosteel was established 35 years ago and developed very fast due to the swiftly growing steel industry in China. But we can't rest here. We must have the same spirit as 35 years ago, to expand our business. Our company knows this and sends us away to learn how to think differently and to increase our innovation capacity.'

Watch, learn and feel

'I'm here to watch, learn and feel. I watch the beautiful surroundings of the university, learn useful skills by following courses and workshops, and I appreciate the open mind of students and professors. People really want to share experiences with us.'

Weirdest thing

'I find it strange that students aren't always present. The low attendance is surprising to me, and different from what I am used to in China.'

This is what the UT should do

'I have a suggestion for students. When they use examples on innovation in their presentations, they always choose Google or Apple. But all information about these companies comes from the Internet, it's very far from their own experience. Youtube clips show relaxed and happy employees, but this is not the daily truth for many of Google's or Apple's staff. I would suggest to focus on Twente. There are so many innovative things happening here. Why not research and explain that?'

Who's out?

Caralina Weltschinski, European Public Administration student. Doing what where?

'I'm an intern at the National Research University Higher School of Economics (HSE) in Moscow. At the same time, I'm collecting data for my bachelor thesis on the relation between the Russian police and Europol.'

Back in the USSR

'My family is from Kyrgyzstan so I have a strong affiliation with the former Soviet Union. I always wanted to improve my Russian. I attended a STRESS event on terrorism and followed some courses on global social issues and I realized I wanted to know more.'

Mind your own business

'I have good hopes that I can talk with police officers. My data collection has only just begun, so I don't have any results yet. But it's interesting to see that the Russian police and Europol blame each other for bad collaboration. Europol blames the Russians for not wanting to share information, and the Russians blame Europe for sticking their nose in domestic business.'

Weirdest thing

'There was a dancing drunk man on the Red Square. He got the surrounding people to sing along with him. All went well, until one man asked the drunkard for his glasses and he simply walked away while wearing them. I was also surprised by an announcement in the metro. They warned us to beware of people who would want to spray colour on our clothes.'

This is what the UT should do

'I like how people respect each other here. That's only at HSE though, because Russians in general can be very rude. The classes at HSE are usually small, the teachers know their students well and really want them to learn what they know. They also have many international guest lectures and students from all over the world.'

Wil je altijd op de hoogte zijn van het laatste nieuws op de campus?

Abonneer je dan op het *beste van UT Nieuws*
en ontvang elke week een selectie van
het nieuws van de afgelopen week.

Aanmelding via: www.utnieuws.nl/hetbestevanutnieuws

nieuws ACTUEEL EN ONAFHANKELIJK

HET BESTE VAN UT NIEUWS

De UT wil zich meer en meer profileren als internationale universiteit. In sommige weken lukt dat aardig. Terwijl de leden van studievereniging Isaac Newton deze week [Japan en Zuid-Korea bezoeken](#), halen drie UT'ers [Europese grants](#) (en dus internationale erkenning) binnen voor drie verschillende onderzoeken. In dezelfde week komt naar buiten dat het [buddyproject](#) van Student Union (waarbij Nederlandse studenten vriendjes worden met internationals) ook na februari door wordt gezet. Tel daar nog eens de prima prestaties van de [Duitse keepster](#) van handbalvereniging Cabezota bij op en je hebt een week vol internationaal nieuws. Slowly but surely; we komen er wel...

**UT scoort
gemiddeld
in keuze-
gids 2014**

**Predator
Oosthorst
trekt
aandacht**

**UT'er
ontwerpt
nieuw
logo KIVI**

**'Er moet
meer druk
op
huisarts'**

Copyright © 2013 UT Nieuws. Alle rechten voorbehouden.
Je ontvangt deze e-mail omdat je bent aangemeld voor het
beste van UT Nieuws. Afmelden kan onderaan deze e-mail.

Powered By
MailChimp

[Klik hier om je uit te schrijven voor het beste van UT Nieuws](#)